

קונטרס הגהות

כולל

הגהות מרן הגרעק"א זצוק"ל

על ספר צ"ח למסכתא ברכות

הגהות מרן הגאון בעל ברוד טעם זצוק"ל

על שו"ת פנים מאירות חלק שני

הגהות מרן הגר"א קמלר זצוק"ל

על שו"ת באר יצחק

מוסיעים לאור בעזה"י בפעם הראשונה

מעצם כתבייד קדשם

על-ידי

הרב יעקב מיכאל הירשמאן נ"י

ניו-יורק

שנת תשל"ב לפ"ק

מלין זעירין

ישתבח הכורא ויתהלל היוצר שזכינו בעזרתו ית' להוציא לאור עולם תעלומות חכמה, מעטים חכמות ורבים האיכות שהיו גנוזים וספונים זה רבות בשנים, מאת רבותינו גאוני הדורות נ"ג, ח"ה מרן רשכבה"ג הגרעק"א זצ"ל, ומרן רשכבה"ג הגאון ר' ברוך תאומים פרענקיל זצ"ל בעהמח"ס ברוך מעם. ומרן גאון דורינו רשכבה"ג ר' אהרן קטלר זצ"ל.

ידוע שהגאונים רעק"א ור' ברוך פרענקיל זצ"ל עשו תנחות על חרבה ספרים, והרבה מהם כבר באו בדפוס. וכזה אנו מגישים לפני צבור הלומדים הגהותיהם על ספר צל"ח למס' ברכות — מאת הגרעק"א — ושול"ת פנים מאירות חלק שני — מאת הגרבת"פ.

זיהוי כתבי יד אינם צריכים לפנים, שמנו צילומים מהכתב"י בראש הספר. כת"י הגרעק"א ידוע למכביר מספרי חומת המשולש ואגרות סופרים, ומכמה כתבי ידו המצויים, ושמו חתום בשער הספר שבו כתובים ההגהות, וניכר שחתימתו וההגהות כתב אחד הם. וכן חעידו בקיאים בכתבי יד. מלבד זה נמצא כתוב על דף השער בחתימת יד בנו הג"ר אברהם זצ"ל שספר זה שייך לאביו הגרעק"א. ועוד התומים על השער הגאונים ר' וואלף איגר זצ"ל, ור' שמעון מליסא זצ"ל [בעהמח"ס שער שמעון]. (גם בשיבתנו בית מדרש גבוה בלייקוואוד נמצא ספר פני יהושע עם חתימת הגרעק"א זצ"ל על דף השער שזהה עם חתימתו על ספר הצל"ח — ושם על שער הפנ"י ג"כ כתב אחיו הג"ר בונם זצ"ל שספר זה שייך לאביו הגרעק"א). נוסף לזה הערנו בפנים באיזה מקומות שדבריו בהגהות אלו מתאימים ממש עם דבריו שנמצאו בהידושויו הנדפסים. ועל כל אלה, יש הגהה אחת — שהכתב זהה עם שער ההגהות — שחתם בסוף הדיבור שמו עקיבא. כדאי להעיר שהספר קרוע ומתולע מאד, לרבות אצל ההגהות, אכן ת"ל שגוף ההגהות עצמן לא לקו עד שיהא בלתי אפשר לקראם, וכולם שלימים וברורים.

כת"י הגאון בעל ברוך מעם ג"כ ידוע מכמה ספרים וגם עליו חעידו מומחים בכתבי יד, וכתב ההגהות זהים עם חתימת שמו בשער הספר. [ויעוי' בספר עטרת חכמים חיו"ד סי' ג', שכתב שם רבינו

Copyright 1972 by

Rabbi J. M. Hirschman

איסור השגת גבול ידוע.

אפשר להשיג הספר אצל:

Rabbi J. M. Hirschman
Canada
Toronto

Rabbi S. Kagan
445 — 4th Street
Lakewood, New Jersey

PRINTED IN THE U.S.A. BY
DEUTSCH PRINTING & PUBLISHING CO.
150 MARCY AVENUE, BROOKLYN 11, N. Y.

ז"ל שכבר ידוע שדעתו כדעת הט"ז וכו', ודבריו שם הלא הם המה מש"כ בקונטרס שלפנינו בהגהה לתשובה סי' י"ג עיי"ש, וכ"כ בהגהות אמרי ברוך ליו"ד סי' ל"ג בט"ז ס"ק י"ח עיי"ש].

צירפנו הגהות מרן רבינו הגאון ר"א קמלר זצ"ל לספר באר יצחק מהנרי"א זצ"ל, שנמסרו לנו באדיבות משפחתו הרמה שליט"א. כתב ידו של רבינו ז"ל בודאי ידוע ומצוי, ובכמה הגהות התום אותיות שמו א. ק. בסוף הדיבור, והמפורסמות אין צריכות ראוי'. הגהות הגרעק"א נכתבו על הצל"ח דפוס פראג שנת תקנ"א, והגהות הגרבת"פ נכתבו על שו"ת פנים מאירות דפוס זולצבאך שנת תס"ג.

תקותינו שיהי' מעשה ידינו גרצון לפני קהל התורה, ושיבדרו מילייהו דרבתינו ג"ע בעולם, וזכותם יעמוד לנו ולכל ישראל ונזכה ונראה בבגדא"צ כב"א.

הכו"ח לכבוד התורה ועמליה במהרה, תשל"ב לפ"ק

י. מ. ה.

ה ס כ מ ה

שניאור קומלר

בית מדרש גבוה

לייקוואוד, נ. דו.

מע"כ ידידי היקר הרב הגאון הנעלה רי"מ הירשמן שליט"א — מותיקי תלמידיו של אאמו"ר זצוק"ל ומחשובי בית מדרשו בלייקוואוד, בעת ראש הכולל בטורנטו, — סימא מצא, הערות מכתבי ידם של רבותינו הגדולים שמימיהם אנו שותים, הגרעק"א זצוק"ל, והג"ר ברוך פרנקל תאומים בעל ברוך טעם זצוק"ל. מובן מאליו שגם ההגהות וההערות הזעירות לספרי האחרונים אוצר כלום הן, שכן, כל דבריהם כגחלי אש" ששלחת גנוזה בתוכם, וכל מלה שיצאה מפיהם ומפי כתבם, ממולאה בכמה גוונים, — הן הידיעות העומדות צפונות בתוך האות התיא" [רסח"ל בס' דרך עץ חיים], והיסודות שעליהם היא בנוי. ברוך שמסר עולמו לשומרים, ואשרי חלקו של המוציאם לאור עולם למשמרת לדור ולדורות.

נוספו עליהם הערות מכת"י אאמו"ר הגאון זצוק"ל על שו"ת באר יצחק. חיבה יתירה נודעת להערות אלו, מכיון שלא היה דרכו בזה, ולא נמצאו הערותיו בגליונות שום ספר, וזולת אלה, שהי' הספר בידו בהיותו במעון הקיץ. כמה מהענינים שנגע בהם כאן מבוארים ברחבה בחידושי שבכתוכים [וכן מציין בעצמו במק"א], ואנו תפלה ותקנה שנוכה להוציא לאור עולם את חידושי הרכים השמחים ומאירים באור יקרות בעתיד הקרוב ברצ"ה.

וכאן מקום לציין דבר הידוע לכל אלו שבאו במחיצתו של אאמו"ר זצ"ל ושומעי לקחו, כי במקום שאתה מוצא גדלות תורתו ותוקף דעתו, שם מצאנו ראינו את עוצם הערצתו לרבתינו גדולי הדורות האחרונים זיע"א, והרגשתו המוחשית במה שיסדו חז"ל, אם ראשונים כמלאכים וכו', — הי' מזכירם בהדרת קדש, בהתפעלות

ויראת הרוממות, והי' מרבית לספר ולמנות שבחם של חכמים, וראה בעצם הופעתם את נפלאות התורה ומפלאות תמים דעים ששתלם בכל דור ותקופתו. וגם במלחמתה של תורה ופלפולא דאורייתא שכך דרכה של תורה זה בונה וזה סותר, הורגש מורא הרב הדומה למלאך, וביחוד בצורת הדברים*. וכן ידוע יחס החיבה וההערצה גם לגדולי דורו ותקופתו.

ונכע יחס זה גם מצד עומק ההכרה וההשגה בתורה, ואהבת התורה לאין שעור וערך שהסתעפו גם לחכמי התורה, שלא רק דבריהם אלא גם הם עצמם תורה הם. [אשר על כן, ועליו לא יכול — שגם שיחת חולין שלהם צריכה לימוד], וכלי הרמב"ם בפ"א מהל' ממרים הל"א, "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה", — הם עצמם. [וראה אגרות חזון איש ז"ב סי' קל"ג, "לדעת לבם ומדתם של חכמי הדור הן גופי תורה", — וכן כתב שם בח"א סי' קפ"ב, "אמונת החכמים תלוי' באמונת החכמה בכלל, אין חכמה בעולמינו בלתי אם עברה לנו דרך נשמת חכם הי'"].

וענין זה נוגע ליסודי התורה, שההכרה וההשגה בתורה היא ע"י גדולי התורה, ואמרו חז"ל קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים ה"ז ע"ה, — וכן מצד נאמנות המסורת, שהיא משתלשלת והולכת מדור לדור ע"י חכמי ישראל, שהם המוסרים אותה בשלמותה וטהרתה, ברוחה הנכון וצביונה האמיתי. הקדמת הרמב"ם הכוללת לחבורו הגדול אוצר כל התושבע"פ, מתחילה בפירוט שמות המקבילים והמוסרים אותה אלינו, ודבר זה הולך ונמשך לדורות עולם — שגם אחרי היתר הכתיבה משום עת לעשות, עדיין גנוז פירושם והבנתם של הדברים בלבות החכמים, והוא הצנור שדרכו דברי התורה עוברים אלינו. וכן נמסר למשה בסיני כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש מן המעיינות, עד סוף כל הדורות. — והם גם שומרי ההבטחה — ובהם ועל ידם

* כשהתבטא פעם בחריפות, דרך תמחון, על דברי אחד מהגדולים, — וקרה אז שנפגעו בני משפחתו במאורעות קלים, הישב ומצא שאירעו הדברים בדיוק בשעת שתי הפעמים שהזכיר את ההשגה, — ותלה הדבר משום כבוד אותו גרול ואמר שעליו בעצמו הגינה זכות התורה שלמד אז.

קיום ההבטחה כי לא תשכח וגו'. וכלשון הרמב"ם פ"א מממרים שם, "ועליהן הכתיחה תורה".

וע' בדברי אאמו"ר זצוק"ל בהסכמתו לספר רוח אליהו אות ג' וז"ל, "הנה כתבו חכמי דורו [של הגר"א] ותבאים אחריו כי הוא מחסדי השי"ת שנשלח בדורות אלה עיר וקדיש מן שמיא שהקים עולה של תורה ונתגלו לו כל שערי אורה של תוה"ק וגילה צפונות מני קדם והאיר כל סתום ועמוס, איזן ותיקר יסודותי' ופתח שערים רחבים ללימוד התורה ולעבודת ה' בדרכים אמיתיים דרכי קדושה וענוה ועמל תורה על כולנה וכו'. הנה הופעתו היא מנפלאות תמים דעים לבסם ולחזק אמונת חכמים בדורות הללו של חולשת ההכרה וקוצר ההשגה וריחוק גדול ממעיינות האורה של הקדמונים, אשר זה גורם למדוד ח"ו את קדמונינו בקנה המדה שאינה מתאימה כלל לאמיתיות גודל תורתם קדושתם אשר הוא כגבוה שמים מארץ מחשגתינו וכו', ראו כולם גודל חרדתו ויגיעתו על כל אות ותג מדברי חז"ל עד כדי מסירת נפש להבין דבריהם ולקיימם וכו' עיי"ש. דמות דיוקנם של גדולי הדורות צריכה לעמוד לפנינו, להרחיב את מדת השאיפה לקנין תורה ומעלות השלמות, בחי' מתי יגיעו מעשי וגו' — וכן לנצח את מלחמותינו [ע' מאחז"ל בשמעון הצדיק יומא ס"ט א'] הקשות בתקופה זו של תהפוכות ונסיונות — וגם בזה עלינו ללמוד מדרך רבינו רבן של ישראל — בדור של מיעוט חללבות וצמצום ההשגות — את יחס האימון וההדיקות בת"ח, והעמידה באימה ויראה למול רבותינו ומאורינו. יישר כחו וחילו של הרב המו"ל לאורייתא, ומברכתם של רבותינו זיע"א יבורך, ונזכה שיאצל עלינו מרוחם ויאיר אור תורתם את דרכינו עד עמוד כהן לאורים בב"א.

הכו"ח לכבוד התורה ולכבוד קדושת רבותינו, ד' לפ' משפטים, כ"ד שבט תשל"ב.

יוסף חיים שניאור קומלר

בלאאמו"ר הגר"א זצוק"ל

הנהגות מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו עקיבא איגר זצלה"ה

אב"ד ור"ם בק"ק פרידלאנד וק"ק סוזנץ והמדינה

שכתבם על גליון

ספר ציון לנפש חיה על מס' ברכות

מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו יחזקאל הלוי לנדא זצלה"ה

אב"ד ור"ם בק"ק פראג והמדינה

יו"ל בעזהי"ת בפעם הראשונה מעבי"ק

כדי לחקל על המעיין הצגנו בפנים תמצית דברי הצל"ח שעליהם
מוסבים ההנהגות. [ציון כוכב בתוך דברי הצל"ח מורה על המלה
שעליה תלה הגרעק"א ז"ל הגהותיו]. האותיות נ. ב. — נכתב בצדו —
מראין על דברי הגרעק"א.

במקומות מועטים הוספנו מראה מקום או הערה והצגנו אותם תוך
שני חצאי עגול כזה: (). (המו"ל)

נעתק מתוך ספר צל"ח לברכות הנמצא בספריית לעהמאן בניו-יורק.

נדפס בסיוע של קרן לעהמאן

ניו-יורק

שנת תשל"ב לפ"ק

ציון לנפש חיה

דף ששה עשר : מכתב

[illegible]

בבית לזית קדשם האלוק מוסי' ור' ישראל' ל' לנדר' בן הרב המחבר נר'ו

נדבכים פה פרטנ

תורת חתומה הוסיפו החסידים האדוקים במלך הקיסר **לעמאנואל** השני בשם ימים ברוך ובעזרת נכבתו לאליבית ימים ושנים אלה ואנשי הוא והמלכה החסידים הקסמיים וכל זרעם אחרי כן יהי רצון.

הַיְיָ יֵשׁוּעַ הַמָּלְאֲכֵל בְּחֵדֶשׁ אֹדֶר רֵאשׁוֹן
 מִנְּתֵיבָה בְּנֵי אֶתְרָא סוֹפְרִים וְרַבֵּה חֲכָמָה לְפָנֶיךָ

Secundam partem praesentis operis, et Titulus *De Regimine* *Abbas*, ab
Ezechiele, laudam Praesentis, et Regimine composuit, revidi Typisque
dant postea consuevit. Dabam Praesentis, et Regimine, Typisque

צילום השער של ספר הצ"ח אשר הגרעק"א זצ"ל כתב עליו הערותיו. למעלה בצד ימין נמצאת חתימת יד קדשו של מרן הגרעק"א זצ"ל.

פתח דבר להגהות הגרעק"א

מאת ר' מנשה ליהמן נ"י

לעלוי נשמת הג"ר יצחק ברוכזון זצ"ל
סלאבדקע — באלטימאר — פתח תקוה

ישראל העם ותורתו הם העדים הנאמנים במשך כל דברי ימינו
על בחירתנו כעם סגולה — עם מסוגל לעלות מעלה בדרגות השכל
והרוח, שלשלת של אדירי וענקי הרוח והחכמה — שאין כמות בשום
אומה אחרת — נמשכת כחוש השני בכל הדורות, דור דור ודורשיו,
דור דור וחכמיו. לפי דברי הספורנו על החומש, התורה היא „חלק
העיוני“ שבבריאה ולכן נפתחו לפני חכמינו ולומדי תורתנו שערי עיון
ועסקות בכל חדרי הבריאה שעדיין סגורים לפני אומות העולם.

בתוך רקיע כולו מלא כוכבי אור וגדולי תורה הופיע הגאון
רבינו עקיבא איגר זצ"ל כברק בהיר שהאיר את העולם בגאונות נפלאה
ועוד אנחנו נהנים מאורו. הוא ידוע לכל כמחבר „גליון הש"ס" שלו
שסגנונו הקצר ודבריו המעטים חודרים אל תוך תוכם של דברי הגמרא
והתוספות, מטרתו היחידה היא להגיע אל האמת, ואינו מתאפק
בקושיותיו מפני שום מורא או „דרך ארץ“. הלא כמעט בכל דף ודף
הוא נשאר בצ"ע או צע"ג על דברי התוספות. ואעפ"כ ענוותנותו כלפי
הראשונים בלתי מוגבלת. זכורני שבמקום אחד (איני זוכר כעת מקומו)
כשחר"ת מניח ענין אחד בלתי מבורר, נאנח בגליון הש"ס ואומר
„יפול לב כל אדם“ וכו'.

בלי ספק שכל מלה ומלה של הגרעק"א זקוקה ללימוד עמוק,
ובפרט דבריו בגליון הש"ס, ואפילו מההקדמות, ומשיחת חולין
שבתשובותיו יכולים ללמוד תורה ומוסר. למשל, גודל כיבוד אב שלו,
שנמצא בתשובה אחת לאביו הג"ר משה ז"ל [והנני מעתיק מעצם
כתב יד קדשו] „ידעתי ובטחתי באהבת אדוני אבי ומורי כי רבה
חיא“ וחותם „בנו ועבדו, אני תלמידו, עקיבא“.

הגרעק"א זכה שמכבדים אותו כמעט כאחד הראשונים. זכורני
שהג"ר יצחק ברוכזון זצ"ל — שאני מקדיש את הספר הזה לעילוי
נשמתו — ה' מודעוץ ממש בכל פעם כשהסביר את דברי הגרעק"א,
והביע את דבריו ברעדה ופחד. וכשיטא את שמו ה' מרים את ידיו
ונשוא עיניו כלפי מעלה כאדם שמתפלל בדכיקות.

שלישי לנפש חיה לנ

בשביל הטבילה. כלע"ד לא מצויא לרעת האמנים אין צריכא
שפחה איסור תורה כלל כמבואר בפ"ב מהל' א"ב הל' ו"א א"כ
כחל שחי' חמור להם גזירת עורא יותר שמי יודע כמה ימים לא
חדמן להם מקוה ויעברו חמיר על תקנת עורא או יבעלו בכל
פעם מתפלה וזרכת המזון. . . אלא אפילו לדעת אונקלס שיש
זה איסור לאו לא יהי' קדש והוא דעת רש"י בקידושין דף ס"ט
ע"א. כלע"ד דבר קדש דדוקא הוא מוזהר על השפחה אבל
השפחה אינה מוזהרת עליו. ואף שמבואר ביצמות דף פ"ד
ע"ב דכל היכי דהוא מוזהר עליו היא מוזהרת עליו. כלע"ד
דהיינו צבנות ישראל דילפינן מאש או אשה האשה הכתוב אשה
לאיש לכל עונשין אבל שפחה אינה בכלל ישראלית אלא דילפינן
ג"ש לה לה והיא השפחה מוזהרת בכל מצות שששים מוזהרות
מ"מ בדבר זה לא שייך ג"ש זו דאשה לא שייך שמוזהרות על
השפחה אלא שמוזהרות על העבד והיא שפחה ודאי אינה מוזהרת
על העבד. ויאל לנו מזה דאף לדעת אונקלס אין השפחה
מוזהרת על בן ישראל. ומה שאמר להו רב ששת אזהרו
מישראל בזה' כדא דף מ"ז ע"א הוא כדי שלא יבשל הישראל
באיסור שפחה :

ע"ב דליכא עלוהי לא האזי ולא האזי. אין צריך לומר דרב
הוכח עדיין פנוי ה' ולא שימש מטתו לעולם אבל
הטובה דאיתו יום לא היה וכו'. ואיכא אפילו טבול יום ואף
דאפי' התורה היתה ראוי ליתן לטבול יום כדאמר' בזה' שבת
דף פ"ו ע"ב והרי כל עקר טבילה בעלי קריין אסמכהו על חורב
מ"מ היכי דליכא מי שהעלה שמשו הוא עדיף מטבול יום :

שם רב חמא טביל וכו'. פירש'י וצירך. טוכת רש"י דאף
שייך למימר ולית הלכתא כוותי' דאטו אין אדם רשאי
להחמיר על עצמו. ולכן פירש'י שצריך על הטבילה וכוה לית
הלכתא כוותי' וכמו' ש'האוס' לענין טבילה בערביה' כ' :

הגהת הגרעק"א זצ"ל בכתב יד קדשו וחתמתו בסיום ההערה.

עולה למעלה אם הוא קובע לו ערכים ותנאים גבוהים בחיים, הן בכחירת בן זוגו, הן בכחירת סביבתו וחבריו, כי כשהוא רואה את החצלה בבחירה כזו, נתחזק בדרכו, ואינו עוד נמוך בעיניו ובהנהגתו, שחרי התורה שונה והזרת ד' פעמים על דברי אליעזר לבחירת בת זוג ליצחק. (והי' הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה" וכו') **לא רק מפני** „שיפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בני" [רש"י, חיי שרה כ"ד, מ"ד, ועי' בראשית רבה פ"ס אות ח'] **אלא גם כדי להדגיש עד כמה חשוב להעביר את עצמנו ואת חברינו תחת שבט ההכחנה של מוסר ומדות טובות.** רבינו אפרים **חנ"ל מפרש עוד,** שאליעזר לקח עמו עשרה גמלים, כנגד עשרה נסיונות של אדונו אברהם אבינו ע"ה לרמוז על גדולתו של אאע"ה, **אין ספק שאין זה רק מליצה,** אלא הענין הוא שרצה אליעזר לזכור **תמיד את דוגמת אדונו,** האדם הגדול שעמד בעשרה נסיונות, ומה **שאב את הכח ואת התלהבות לדמות לו ולקבוע גם לעצמו מדרגה נכוחה ביותר בשליחותו.**

כן גם אנחנו, מי ששימש אדם גדול או אפילו רק ראה אותו **או למד מספרו,** הרי הוא נשתנה בכל הדרי חייו, כאשר רואה ויודע **שיש חצלה ותועלת ותקוה לעלי' רוחנית בחיי האדם.** **תפילי שגם ספר זה שאני מסייע להוציאו לאור יועיל לקרב את דורינו לדוגמתם ולמדרגתם של הגדולים שהיו לפנינו.**

מנשה [מנפרד] רפאל ליהמן

בן החבר ר' חיים ז"ל
לורנים, מידרהורסט, נ. י.
כסלו תשל"ב לפ"ק

הגרעק"א מראה גם בקיאות נפלאה בשאר מקצועי התורה, ובתוכם פשטנות המקרא. בגליון הש"ס שבת נ"ה ב' הוא נותן לנו רשימה ארוכה של המקומות ששם דברי חז"ל או דברי רש"י מבוססים על מסורת מקראית שונה מן התנ"ך שלפנינו.

מלבד הכת"י של הגרעק"א על הצל"ח שיוצא לאור בספר הזה, יש בידי גם שני כרכים של שו"ת מהגרעק"א שרובם נכתבו בעצם כתב יד קדשו שחלק מהם עדיין לא נדפסו. בשלשת כתבי יד אלה רואים אנו לא רק זריזות נמרצת במחשבת הגאון, אלא אפילו צורת אותיות מאפיינת — כתיבה ברה ומדויקת, [מוכחני שאף מה שהגאון כתב בזכותו הי' נידון ע"י „גראפולוג" ככתיבת צעיר בתוקף ימיו]. בתשובותיו נראה האופק הנרחב בפעולותיו. הוא החליף מכתבים עם רבנים וחכמים בכל פינות אירופא כמו: ברלין, פרעשבורג, ברוינשווייג, פרענצלו, ביילסמאק, מעוריטש, מאטערסדארף, קאוונע, ווינעיצא, ווארשוי ועוד, [הכתיב הוא לפי מה שנמצא בכת"י], גם מי שקורא מה שכתב בגרמנית (שיצא לאור ע"י Juedische Litteratur Gesellschaft, פראנקפורט) — ישתומם על נקיות לשונו ובקיאותו בלשון לועז.

שמחה יתרה היא לי, שדברי הגרעק"א על הצל"ח, יוצאים לאור יחד עם הגהות הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, שכן אין ספק שהגאון ר' אהרן זצ"ל הי' קרוב להגרעק"א במדרגתו ושיטתו בלימוד התורה. מי שזכה לשמוע שיעוריו יעיד שלא רק עיניו היו נוצצות כלפידיו אש, אלא שגם דבריו היו קצרים ובהירים ומחירים ככרקים. ראוי להזכיר כאן שר' אהרן ז"ל הי' מהעסקנים והשתדלנים הגדולים ביותר בתקופתנו. אבי ז"ל שגר בשוודיא הי' בקשר עם הג"ר אהרן משך כל ימי המלחמה, וזכורני היטיב את פגישתם הראשונה אחר המלחמה בניד-יארק בשנת תש"ו — הג"ר אהרן ז"ל הי' מלא חמימות וידידות לגבי אבי ז"ל שהי' עסקן מובהק ואבן הפנה להצלת שארית הפליטה.

אמיים דברי עם ענין גדול שמצאתי בכת"י שכרשותי — חידושי רבינו אפרים בן רבינו שמשון ז"ל [אחד מבעלי התוספות] על התורה, בפ' חיי שרה „והאיש משתאה וכו' — עד השתא קורא לו עבד, ועכשיו איש, נ"ל מיד שהצליח דרכו נתחזק כאיש מלחמה". נראה שעפ"י דבריו הקדושים יכולים לאמר שאפילו מי שהוא נמוך במדרגה,

תגרות תגרעק"א וצוק"ל על חי' הצל"ח מסכת ברכות

צל"ח דף ב' ע"א, ד"ה והא קמ"ל וז"ל: ואין לדקדק ודלמא משנתנו כהני דלאו בני כפרה נינהו מיירי דא"כ מאי קמ"ל כמה שאמר משעה שחכהנים וה"ל למימר משעת צה"כ.

ואמנם לדעת התוס' דהערב שמש גופי' יש לספק אם תחלת שקיעה או סוף שקיעה כמבואר בדבריהם בד"ה דלמא, והא ודאי חי' רישא ג"כ ר"א א"כ חזינן דבעינן זמן שכיבה והא ודאי דתחלת שקיעה לאו זמן שכיבה הוא א"כ קשה מנ"ל למידק משנתנו דכפרה לא מעכבא ודלמא מיירי כהני דלאו בני כפרה נינהו וקמ"ל דבא השמש חיינו סוף שקיעה ונראה מדתני שחכהנים נכנסים לאכול תרומתן ניתני משעה שנכנסים לאכול בקדשים ושייך בין בכהנים ובין בישראל בשלמים ותודה אלא ודאי דאיירי מהני דכני כפרה ואסורו בקדשים עד למחר שיביאו כפרתן ולכן נקט כהנים ותרומה ומוכח דאין כפרתן * מעכבת אכילת תרומה, עכ"ל.

וה. ב.ו. עדיין ק' נהי דמוכח ממתני' דכפרה לא מעכבא מ"מ אמאי אמרינן דמתני' קמ"ל דכפרה לא מעכבא דזהו כבר נשמע ממתני' דנגעים ופסוק לומר דקמ"ל אגב אורחא מה דתני כבר, עדיף הו"ל לתרוצי דקמ"ל דהנהנים לא מצי אכלי בתחל(ה)ת[ת] שקיעה וממילא ובא השמש ביאת שמשו וידעו' דאסורים עד צאת הכוכבים. ואולי י"ל דסוגי' קאי לפי שינוי' דרישא לאו ד"א ולא מוכח דתלי בזמן שכיבה ועדיין לא נשמע דאין הזמן מתחלת שקיעה ולפ"ז ממילא לקושי' המחבר דבממנ"פ דשינוי' דרישא לאו ד"א שפיר אשמעי' דכפרה לא מעכבא דאי בדלאו בני כפרה מה קמ"ל [ולשינוי' דרישא ר"א באמת י"ל דאשמעיני' דכהנים לא אכלי עד צה"כ, עכ"ל.

צל"ח דף ג' ע"ב, ד"ה סבר לה כר' יהושע בסה"ד וז"ל: ואמנם * אכתי הוה מצי למימר מתחלת הנשף עד סוף אשמורה ראשונה חי' מתנמנם כסום ומסוף אשמורה ראשונה עד תצות חי' מתגבר בארי בתורה עד תצות ומחצות ואילך בשירות ותשבחות, אלא דניחא לי' לתרץ סבר כר' יהושע, עכ"ל.

וה. ב.ו. : כבר קדמו בזה במהרש"א בח"א עכ"ל (במהרש"א ד"ה ור' נתן סבר לה).

צ"ח דף ד' ע"א בד"ה ראויים היו באה"ד וז"ל: הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הלכה ה' ובפ' ו' מבית הבחירה הל' ט"ז נתן טעם על שקדושת יהושע במלה לענין קדושת הארץ שהרי קי"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קידשה לע"ל וקדושת עזרא לא במלה שקדושה שני' קידשה לשעתה וקידשה לע"ל, הוא שקדושת יהושע היתה מפני הכיבוש וכיון שגלו במל הכיבוש אבל עזרא לא קידש בכיבוש אלא בחזקה שהחזיק בארץ ואע"פ שנלקחה הארץ מהם לא במלה החזקה והכ"מ שם בהל' כה"ב תמה וכי בימי יהושע לא היתה שם חזקה והלא ישבו בארץ והחזיקו בה ולמה עדיף חזקה בלא כיבוש מחזקה וכיבוש. ואמנם אני אומר דבימי יהושע כיון שכבשוהו במלחמה וקנו בכבוש שוב לא כיוונו לקנות בחזקה כי הי' די להם בכיבוש ולכן כיון דלא כיוונו להחזיק בתורת קנין לא הועילה החזקה * אבל בימי עזרא שלא הי' שם כיבוש כלל רק חזקה כיוונו להחזיק בתורת קנין ושוב לא נבטלה הקדושה לעולם, עכ"ל.

וה' ב"ו: והיו כהניא דיבמות [דף] ג"ב: העודד בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו דלא קנה, עכ"ל.

צ"ח דף ז' ע"ב, ד"ה ל"ק הא במילי, (דיבור זה הושמט בדפוסים האחרונים מטעם בלתי נודע, ובדפוס חדש הוחזר בסוף הספר). באה"ד וז"ל: הנלע"ד * דדוקא בדינים ומשפטים אין אמורא יכול לחלוק על תנא אבל דבר שהוא רק למסבר קראי או בהנהגת האדם בדיעות ובמדות אין להקשות על אמורא מדברי תנא, עכ"ל.

וה' ב"ו: בהגהה החתומה שלמה (ויש לשער שהיא מבנו של רבינו הגרעק"א הגאון ר' שלמה איגר בעהמח"ס גליון מהרש"א) כתוב וז"ל: ויש לי רא' ברורה לדבריו מנדרים ל"ב ע"א מדברי הגמרא ופליגא דר"א עיין שם, כ"ד שלמה, עכ"ל.

(דיש שם מח' רבי ור' אליעזר ועי"ש בגליון דיש גורס' ר' אלעזר, [שהוא אמורא], עיין ברש"ש שם. ומ"מ יש להביא רא' משבת דף ס"ג דיש מחלוקת רבי אליעזר ושמואל).

צ"ח דף ז' ע"ב, ד"ה ל"ק הא במילי, (דיבור זה הושמט בדפוסים האחרונים מטעם בלתי נודע, ובדפוס חדש הוחזר בסוף הספר). באה"ד וז"ל: הנלע"ד * דדוקא בדינים ומשפטים אין אמורא יכול לחלוק על תנא אבל דבר שהוא רק למסבר קראי או בהנהגת האדם בדיעות ובמדות אין להקשות על אמורא מדברי תנא, עכ"ל.

וה' ב"ו: בהגהה החתומה שלמה (ויש לשער שהיא מבנו של רבינו הגרעק"א הגאון ר' שלמה איגר בעהמח"ס גליון מהרש"א) כתוב וז"ל: ויש לי רא' ברורה לדבריו מנדרים ל"ב ע"א מדברי הגמרא ופליגא דר"א עיין שם, כ"ד שלמה, עכ"ל.

צ"ח דף ז' ע"ב, ד"ה ל"ק הא במילי, (דיבור זה הושמט בדפוסים האחרונים מטעם בלתי נודע, ובדפוס חדש הוחזר בסוף הספר). באה"ד וז"ל: הנלע"ד * דדוקא בדינים ומשפטים אין אמורא יכול לחלוק על תנא אבל דבר שהוא רק למסבר קראי או בהנהגת האדם בדיעות ובמדות אין להקשות על אמורא מדברי תנא, עכ"ל.

צ"ח דף ז' ע"ב, ד"ה ל"ק הא במילי, (דיבור זה הושמט בדפוסים האחרונים מטעם בלתי נודע, ובדפוס חדש הוחזר בסוף הספר). באה"ד וז"ל: הנלע"ד * דדוקא בדינים ומשפטים אין אמורא יכול לחלוק על תנא אבל דבר שהוא רק למסבר קראי או בהנהגת האדם בדיעות ובמדות אין להקשות על אמורא מדברי תנא, עכ"ל.

שעות כדאמרינן שם דלרבנן חילקתו לשני בקרים ולר"י בוקר
למרא לחקרים שעה ותוא דחוק ע"כ תוכן מדברי הצ"ח הנוגע להגה'.
ו. ב. וכן כתב לקושטא דמילתא בשאגת ארי' סימן ה' (בד"ה אבל,
היה ע"ל.

צ"ח דף י"א ע"ב בד"ה תד"ה שכבר נפטר וכו' וז"ל
למרא וכו' וחוא ששנה על אתר וכו'. הנה יש לי ספק בפירוש
הירושלמי אם כונתו על התחלת הלימוד שעיקר הקפידא שלא
בין ברכת אהבה להתחלת הלימוד ותכף אחר ק"ש ותפלת
ותחיל ללמוד ואז אע"פ שאח"כ יפסיק בין לימוד ללימוד ליכא
וכן הוא מבוואר ברבינו אשר, ויש לפרש כונת הירושלמי
פוסק רק הלימוד ששנה על אתר אבל אם הפסיק באמצע
שהתחיל על אתר מחויב לברך שנית כשיחזור ללמוד ועיין מ"ש
רש"י בד"ה לגמרא, והנה דברי התוס' כאן בכונת הירושלמי
אני שלמי הנראה תפסו החבל בתרין ראשין שבתחלת דבריהם
לא נשאל ר"י אל על מה שאין לומדים מיד אתר תפלת השחר ומשמע
דבריהם שאם מתחילין מיד שוב לא איכפת בהפסק באמצע ובסוף
הפריהם כתבו דברכת אהבה אינה פוטרת אלא אם ילמוד מיד וגם
לא יעשה חיסה חדעת. דמזה נראה אם היסח דעתו אפילו באמצע
הלימוד תוח הפסק וצריך לברך שנית. ונלע"ד * שבתחלת קודם דחידשו
לחל בין ברכת אהבה ובין ברכת אשר בחר בנו אז ודאי שהירושלמי
לא הקפיד רק על ההתחלה ומעשים בכל יום יוכיחו ואטו כ"ע
רש"י נינהו וחלא דרכם להפסיק בלימודם ואינם חוזרים ומברכים
אם לא חידשו שהירושלמי קאי רק על ברכת אהבה ולא על
פינת התורה ממש וא"כ אין ראוי ממעשים בכל יום שהרי הדרך
לברך בכל יום כה"ת ממש וא"כ יש לפרש קפידת הירושלמי גם
על חיסה חדעת ובוזא אתיין דברי התוס' דבר דבור על אופניו, עכ"ל.
ו. ב. ולענין בפשוטו יותר דבתחלה שהי' סוברים דאין חילוק בין
הפסק רבה לבה"ת ממילא מוכח דשנה על אתר היינו דאף אם הפסיק
בין חיסה הפסק, דאל"כ למה נקט הדין כן דוקא בא"ר לשמע'י' כן בבה"ת
לאשמע'י' דק"ש ותפלה לא מקרי לימוד לענין זה הא אין נ"מ בזה.
ואינו פוסק רק מה שלומד מיד, אע"כ מוכח דאם הפסיק אח"כ אינו הפסק
תנודד הירושלמי למנקט הדין בא"ר דאף דמסתמא קורא מיד ק"ש

רשעים וז"ל המהרש"א שם, מכאן קשה למה שכתבו האחרונים בשם
המדרש, שאין אומרינן הלל ביום אחרון של פסח משום שאמר הקב"ה
מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה (סנהדרין ל"ט: מגילה י':)
והרי כאן אמרו בהפך דלא אמר דוד הלל עד שראה מפלתן של רשעים.
גם בפ"ב דערכין (דף י' ע"ב ע"ש) אמרינן טעם אחר, דלכך אין
אומרים הלל ביום אחרון בפסח משום דאין חלוקים בקרבנותיהן
ודו"ק עכ"ל המהרש"א. והק' עליו הצ"ח וזו"ל: ולא ידעתי איך נעלם
ממאור * עינינו — המהרש"א שהוא מפורש בגמ' במס' מגילה (דף י'
ע"ב) ואם ירצה המהרש"א לחלק בין הלל לשירה קשה, תינה לעיל
(בדף ט' ע"ב במימרא דר"י ברי' דר"ש בן פוי הנ"ל) דאמר שלא
אמר הללו' עד שראה מפלתן של רשעים, אבל כאן בדברי ר"י משום
רשב"י קאמר שדוד אמר שירה כשראה מפלתן של רשעים, עכ"ל ע"ש.
ו. ב. : עיי' במהרש"א בח"א בפ"ד דסנהדרין (דף ל"ט ע"ב ד"ה ומי
חדו) דמסיק שם בתירוצו האחרון דהך סברא דמעשה ידי טובעים בים היינו
רק לענין שאין שירה לפניו מן המלאכים אבל מ"מ ישראל אומרים שירה
דאחרים הוא משיש ולדבריו צ"ל הא דלא נאמר בצאת לפני החלוץ כי טוב
היינו משום דהי' משמע שטוב הדבר לפניו ית' ובאמת אינו שמח במפלתן
של רשעים אבל מ"מ שייך לומר שירה והלל ולזה הכונה הוכיח המהרש"א
כאן דמ[ד]אצרכי' בערכין לטעם דאין חלוק בקרבנות ע"כ משום דבלא"ה
הי' רא[ו]י שישאל אומרים שירה ומש"ה שפיר אמר דוד הללו' בתר מפלתן
של רשעים ודו"ק, עכ"ל.

צ"ח דף י"א ע"א, ד"ה והרשב"א עיין מה שפלפל שם הצ"ח.
וז"ל באח"ד אלא דלא * תימא שלא הי' יכול לכתוב בערב וכו' ע"ש.
ו. ב. : ולזה כיון בספר טעם מן פ' עקב, עכ"ל.

עוד שם בצ"ח בד"ה והרשב"א הנ"ל באח"ד, הביא שם
דברי הגמ' דב"ש סוברים בשכבך ובקומך ממש דאל"כ נימא קרא
בבוקר ובערב.
וחקשה הצ"ח דלקמן דף כ"ז ע"א יש פלוגתא דר"י ורבנן
אי זמן בוקר הוא עד חצות או ד' שעות והא זמן ק"ש היא עד ג'
שעות דוקא ואי כתיב בוקר הי' יכול לקרות עד ד' או ו' שעות, אם
לא דנימא * דכונת ב"ש דה"ל למכתב בבוקר בבוקר תרי זימנין ואז הוא

הרי מבואר היפך דברי המנ"א ואדרבה כשאין שהות אז פשיטא שמנחה * קודמת עכ"ל.

וג. ב.: ולענ"ד המנ"א מיירי רק בשכח להתפלל עד סמוך לערב, אבל בהזיד בזה אם יהי' הדין דמוסף קודם לא יהי' תשלומים לתפלת מנחה דהוי כפשע ולא התפלל, דהא מכה פשיעת עד סמוך לערב שא"א לו להתפלל ב/ גרם לו שלא התפלל מנחה וממילא הדין דמנחה קודם וא"כ י"ל דבהכי מיירי הירושלמי. עכ"ל (וכ"כ בח' רעק"א על ש"ע בס"ס רפ"ו עם קצת הוספה).

צ"ח סוף דף כ"ו ע"ב, ד"ה איבעי להו תימא וכו' על מימרא דר' יהודה דתפלת השחר עד ד/ חקר הגמ' אי עד בכלל או לא ובתוס' שם הק' דכל שיעורי חכמים להחמיר וצ"ל ולא עד בכלל, ותרצו דיש חומרא גם אם עד בכלל דצריך להתפלל ולא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו וע"ז כתב הצ"ח ז"ל: לדברי הרא"ש שכ' שאף דלית' לדרבנן דאמרי עד הצות וכו' אם טעו וצלו אחר ד/ שעות שכר תפלה יהבי ל' שכר תפלה בזמנה לא יהבי ל'. א"כ הדרא ק"ל * מה חומרא יש אם אמרינן עד ועד בכלל, הלא גם בתר כן מצי להתפלל ואי לענין שכרו אם כמו בזמנה, דינו מסור לשמים איזה שכר יתן לו ואמנם הרא"ש כתב היכי דטעו וא"כ י"ל דכמזיד לא מצי מצלי כלל ושפיר קם תירוץ של התוס'. אבל הטור כס' פ"ט כתב אם עבר, וכן הרמב"ם ברפ"ג כתב ואם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות יצא ידי חובת תפלה, צ"ל דבדיעבד קאמרי שהתפלל אחר ד' שעות, אבל לכתחלה אסור לו להתפלל, עכ"ל.

וג. ב.: לפי"מ שצידד הגאון המחבר ז"ל לעיל דף כ"ו ע"א בתוס' [ד"ה] (טעה), דאם לא התפלל ערבית ואיחר עד אחר ד' שעות ביום די"ל דמקרי עבר ב' תפלות ואין לו תשלומין א"כ משכחת חומרא אי עד ועד בכלל דאם לא התפלל ערבית ונזכר ביום בשעה ד' דצריך להתפלל התשלומין. עכ"ל. (וכ"כ בחידושי רעק"א בשו"ע דפוס יהאניסבורג שהו"ל בנו ר' יצחק ליב איגר ובשאר דפוסים נשמטו והג' ר' יצחק ליב הנ"ל כתב בהקדמתו שהוסיף חידושים משאר כתבי אביו כנ"ל).

צ"ח דף כ"ט ע"א, ד"ה ולפסק הלכה הביא בשם הר' יונה דהא דלא כללינן הבדלה בהביננו הוא משום דיטעו ויסכרו דקבעו הבדלה ברכה בפ"ע כמו שמוכירים מעין שאר הברכות וכתב הצ"ח

ח"ו ואומר * אני שחשש זה שייך רק בתבדלה, שהרי באמת איכא תנא דפ"ל דאומרה ברכה רביעית בפ"ע, שהוא ר"ע אבל בשאלה אין שום מקום למעוה. עכ"ל.

וג. ב.: כבר קדמו בזה במג"א סימן ק"י ס"ק ו', עכ"ל.

צ"ח דף ל"ח ע"א, ד"ה ואמנם באה"ד וז"ל: ואין לנו שום ברכה מפורשת בתורה אפילו לאחר' רק קרא דואכלת ושבעת וכו' עכ"פ שיעורא בעי וא"כ שם כמה שחייבה תורה ברכה לאחר' ויכא למימר ק"ו לפני' (כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לכ"ש בגמ') ולמימר ק"ו גמור הוא (אלא דכמו שנבחרמ"ז בעי שיעורא דכדי שביעה מדאורייתא כמו כן לפני' שנתרבה ע"י ק"ו בעי כדי שביעה להתחייב מדאורייתא) ומשנת דבעל קרי (דף כ' ע"ב דאינו מברך לפני', ולאחריו מברך רק בהמ"ז שהוא מדאורייתא) מתוקמא כפי פסח שכתבתי, שלפני' לכך אינו מברך לפי דיכול לאכול מעט מעט * אך אף שיש מקום לאמר כן אבל אין לנו הכרח לומר כן, עכ"ל.

וג. ב.: ולענ"ד א"א לומר כן, דא"כ מאי פרכי' בסוגי' דף כ"א ע"א על ר"י דאמר בהמ"ז לפני' ד"ת מק"ו מברכת התורה, ממתני' דבע"ק אינו מברך לפני' והניח בתיובתא, הא י"ל כיון דר"י יליף בק"ו אמרינן דיו אסוף דינא דהיינו כמו דלאחר' הוא דוקא באכל כדי שביעה ה"נ לפני' ומתני' ניהא דיכול לאכול מעט מעט, וזלת דנאמר דבכה"ג ל"צ ר"י לק"ו מבח"ת דבלא"ה ידעי' מק"ו דכשהוא שבע מברך אע"כ דר"י הוסיף דאפילו בלא אכל כדי שביעה הוי דאורייתא ומה דלא אמרינן דיו היינו דס"ל סר' טרפון דהיכי דמפרך ק"ו לא אמרינן דיו וה"נ כיון דבכדי שביעה לא בעי' ק"ו הוי כמו מפרך ק"ו, עכ"ל.

צ"ח דף ל"ו ע"א, ד"ה ונימא הלכה כר"ע בח"ל דכל המיקל וכו' וז"ל: הנח לפי שמחיות המשמעות של הקושיא והתירוץ משמע דבמעשר גופא ג"כ אינו פוסק רב כר"ע רק בח"ל והוא גופא קשיא, כיון דבארץ גופת הוא מדרבנן ולמה אינו כדאי ר"ע לסמוך עליו באיסור דרבנן ועוד מהי תיתי למימר ה"מ דמעשר וכו' אבל ערלה וכו' נגזור וכו' והלא משנה שלימה, ספק ערלה בח"ל מותר, הרי מפורש שאף שהוא בארץ מן התורה אפ"ה הקילו בח"ל ולחלק בין ספק מציאות, דהיינו ספק אם עבר עליו ג' שנים או שיש כאן

זקנות ונטיעות ובין ספק פלוגתא מי יכריחנו לומר שיש חילוק בזה ונראה דבאמת במעשר הלכה כר"ע לחלוטין משום שהוא מילי דרבנן והלכה כדברי המיקל, אלא כונת הגמרא, דאי הוה אמר סתם הלכה כר"ע, לא היינו אומרים שהוא ספק אלא שהכריע בודאי כר"ע וממילא אפילו ערלה בא"י נמי וע"ז הקשה ונימא הלכה כר"ע בח"ל וכו' ואין הכוונה על מעשר רק הכוונה שממילא נדע שאמרו בח"ל הכוונה על ערלה דבמעשר אין חילוק בן ארץ לח"ל כי אידי ואידי דרבנן וע"ז משני דאי הוה אמר בפירוש הלכה כר"ע בח"ל אז ע"כ * היינו טועים ולחלק במעשר גופי' בין ארץ לחו"ל, שבחו"ל הוא תרתי דרבנן מצד פירות האילן ומצד ח"ל ואז עפ"י הכרח היינו אומרים להחמיר בערלה אפי' בח"ל דערלה בח"ל הוא כמעשר בארץ ואף ששינוי ספק ערלה וכו', ע"כ היינו מוכרחים לחלק בין ספק מציאות לספק פלוגתא דתנאי ומה שיצינו לבאר בזה הוא לפרש קושיית הגמרא ע"ב ותיפוק לי' דהוה שומר לפירי ויבואר במקומו.

וג. ב: עדיין אינו מתישב כ"כ, דלמאי אצרכן לומר דהי' טעות בערלה להחמיר בח"ל, לימא בפשוטו דהיינו טועים לענין מעשר דהמשמעות דבמעשר עצמו דוקא בח"ל ובאמת ס"ל לר"י דבמעשר אף בארץ הלכה כרע"ק, כיון דהוא דרבנן — וביותר דלא הוי צרכי' לדחוקי דיש חילוק בין חד דרבנן לתרי דרבנן ועי"ז צרכי' לדחוק דההיא דספק ערלה בח"ל היינו בעלמא אבל לא בספק דיינא, הא י"ל בפשוטו דאי אמר הלכה כרע"ק בח"ל הוי משמע דקאי אמעשר עצמו דאף דהוי דרבנן מ"מ בעי' דוקא בח"ל דליכא צד דאורייתא, אבל בא"י דאיכא תרומ' דאורייתא בדגן גם בפירות דהוי דרבנן מחמרי' וכדמחלקי' בסוגי' דיבמות דפ"ב ובאמת ס"ל לר"י דבמעשר גם בארץ הלכה כרע"ק, כיון דהוא דרבנן סמכי' על רע"ק והי' צריך לומר סתם הלכה כרע"ק וממילא הי' ס"ד דס"ל הכי מעיקר הדין דהלכה כרע"ק ואף בדאורייתא הכי, לזה צריך למנקט ערלה בח"ל וצ"ע, עכ"ל.

צ"ח דף ל"ו ע"א. ד"ה גבי מעשר ע"ש בגמ' דף ל"ו ע"א וז"ל: נימא הלכה כר"ע בח"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל, אי אמר הכי ה"א הנ"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופא מדרבנן אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל. עכ"ל הג' שם, ומבאר שם הצ"ח דלשיטת רש"י ותוס' והראב"ד דמעשר אילן דרבנן, הגמ' נכונה כפשוטו אבל לשיטת תרמכ"ם דמעשר אילן

דאורייתא צ"ל דהגמרא מיירי בזה"ז * כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' תרומות וז"ל: וכן יראה לי, שהוא הדין במעשרות שאין חייבים בהם אלא מדבריהן כתרומת, עכ"ל. ועיין שם בצ"ח וזה תוכן דברייו חנו' לחנ'.

ה. ב: וז"ל ואינו מספיק, דהא גם ערלה הכי הוא דבזה"ז בארץ דרבנן, **הנ"מ** דלא קדשה לע"ל אי מטעם דכתב כי תבואו וכמ"ש המחבר הגאון **הנ"מ** לעיל בסוגיין ד"ה אר"י, עכ"ל.

צ"ח דף ל"ח ע"א. ד"ה דתנן באה"ד וז"ל: לפ"מ שמסתפק **הנ"ל** משנה למלך בפ"ה מיסודי התורה וזה לשונו: יש לחקור כהא **הנ"ל** בכל איסורין אין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן אם נאמר **הנ"ל** בפסוק עשה דרחמנא אמר תאכל אם אכלו שלא כד"ה וכו' אם **הנ"ל** י"ח וכו' ע"ש. ואומר אני דספק * זה אני מסתפק בזר האוכל **הנ"ל** שלכד"ת אם חייב בחומש דשם ג"כ כי יאכל כתיב וכו' **הנ"ל** הצ"ח.

וג. ב: לענ"ד להדיא מבואר בתוס' בפסחים דף (כ"א) [כ"ו] ע"א **ד"ה** שאני היכל דבתרומה בעי' דוקא כדרך הנאתם דאכילה כתיב בי' עיי"ש, **הנ"ל**.

צ"ח דף מ"ז ע"א. תד"ה ומאכילין את האכסני' באה"ד **הנ"ל**: אבל אני תמה למה הוצרכו לזה (דאין מאכילין אכסניא טבל **דפורע** חובו כממונו של כהן) והלא בלא"ה אסור דהרי * טבל אסור **בחנא** של כילוי וכו' עכ"ל ע"ש. וג. ב: וכ"כ תוס' בעירובין ד' י"ז בד"ה ואת האכסניא עכ"ל.

צ"ח דף נ"א ע"ב. ד"ה רש"י, (עיין במשנה רש"י ד"ה נר **וזמון** וז"ל: מי שאין לו אלא כוס אחד במוצ"ש מניחו עד לאחר **זמון** וסודר עליו נר וזמון ובשמים והבדלה, עכ"ל) וז"ל: נראה פשוט **דכוונת** רש"י בזה, דאל"כ לא משכחת לב"ה מזון והבדלה על כוס **אחד** וכו' ואמנם דברי רש"י הם תמוהים אצלי ואמו * אם יש לו כוסות **חרבה** מחוייב ליקח כוס מיוחד לבתמ"ז וכוס מיוחד להבדלה עכ"ל (והמשנה מיירי שכבר אכל מבעוד יום דאל"ה אם יש לו ב' כוסות **אסור** לו לאכול קודם הבדלה עיי"ש בסו"ד).

ונ. ב.: הדבר פלא על הגאון ז"ל שהעלים עינו, דזהו מחלוקת הראשונים והה"מ פכ"ט מהל' שבת הכריע דהעיקר דצריך ליטול ב' כוסות, דאין אומרים ב' קדושות על כוס א' והכי פסקי' בש"ע א"ח סי' רצ"ט, עכ"ל.

צל"ח דף ג"ב ע"א, ד"ה מברך על היין באה"ד וז"ל: והנלע"ד * דב"ש סברי וכו' עכ"ל.
ונ. ב.: וכ"כ בתשוב' הרשב"א סי' שמ"ב עכ"ל.

צל"ח דף ס' ע"א ד"ה כח דהתירא באה"ד וז"ל: אמנם לתרץ * לשון הגמרא דאמר כח דהתירא עדיף אף דדעת ר' יהודה דצריך לברך הוא יותר כח דהתירא שלא נחשב ברכה שא"צ שעובר בל"ת, נלענ"ד דזה בכל יתר הברכות אבל בברכת שתחיינו אין הדין כן ויש רשות לברך שתחיינו אפילו אם אינו חובה וכו', עכ"ל.
ונ. ב.: כבר קדמו בזה האלי' רבה בהוכחה זו בסי' כ"ב ס"ק א' עכ"ל.

הגהות מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו ברוך תאומים פרענקל זצלה"ה

אב"ד דק"ק לייפניק

שכתבם על גליון

ספר שו"ת פנים מאירות חלק שני

מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו מאיר זצלה"ה

אב"ד ור"ם דק"ק אייזענשטאט

יו"ל בעזהי"ת בפעם הראשונה מעכ"ק

כדי לחקל על המעיין הצגנו בפנים תמצית דברי הפנים מאירות שעליהם מוסכים ההגהות. [ציון כוכב בתוך דברי הפ"מ מורה על חמלה שעליה תלה הגרבת"פ ז"ל הגהותיו]. האותיות נ. ב. — נכתב בצדו — מראין על דברי הגרבת"פ.

במקומות מועטים הוספנו מראה מקום או הערה והצגנו אותם תוך שני הצאי עגול כזה: (). (המו"ל)

נידוורק

שנת תשל"ב לפ"ק

ונ. ב.: הדבר פלא על הגאון ז"ל שהעלים עינו, דהו מחלוקת הראשונים והת"מ פכ"ט מהל' שבת הכריע דהעיקר דצריך ליטול ב' כוסות, דאין אומרים ב' קדושות על כוס א' והכי פסקי' בש"ע א"ח סי' רצ"ט, עכ"ל.

צ"ח דף ג"כ ע"א, ד"ה מברך על היין באה"ד וז"ל: והנלע"ד * דב"ש סברי וכו' עכ"ל.
ונ. ב.: וכ"כ בתשוב' הרשב"א סי' שמ"ב עכ"ל.

צ"ח דף מ' ע"א ד"ה כח דהתירא באה"ד וז"ל: אמנם לתרץ * לשון הגמרא דאמר כח דהתירא עדיף אף דדעת ר' יחודה דצריך לברך הוא יותר כח דהתירא שלא נחשב ברכה שא"צ שעובר בל"ת, נלענ"ד דזה ככל יתר הברכות אבל כברכת שהחיינו אין הדין כן ויש רשות לברך שהחיינו אפילו אם אינו חובה וכו', עכ"ל.
ונ. ב.: כבר קדמו בזה האלי' רבה בהוכחה זו בסי' כ"ב ס"ק א' עכ"ל.

הגהות מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

ברוך תאומים פרענקל וצל"ה

אב"ד דק"ק לייפניק

שכתבם על גליון

ספר שו"ת פנים מאירות חלק שני

מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו מאיר וצל"ה

אב"ד ור"ם דק"ק אייזענשטאט

יו"ל בעזרי"ת בפעם הראשונה מעב"ק

דיווח על חמעיין חצננו בפנים תמצית דברי הפנים מאירות
עליונים מוסבים ההגהות. [ציון כוכב בתוך דברי הפ"מ מורה על
הגהות שעליהן תלח הגרבת"פ ז"ל הגהותיו]. האותיות נ. ב. — נכתב
בצדו — מראין על דברי הגרבת"פ.

מקומות מועטים הוספנו מראה מקום או הערה והצגנו אותם תוך
שני הצאי עגול כזה: (). (חמו"ל)

נירדורק

שנת תשל"ב לפ"ק

הגאון בעל ברוך טעם וצוק"ל על שו"ת

פנים מאירות

הגאון י"ג. וז"ל השואל באח"ד: ועוד כפי פרושות אליו
דע דשכחי שנמצא בין שני קרומים של הושט באוונים
והם וחנו לפנים הי' פה מ"צ והורה לאיסור ואחריו
והייתי נושא ונותן עם בעלי תריסין והורו לדברי
נא יפחול נא וכו' לחשיב לי וכו', עכ"ל השואל.

השובת הפ"ם באח"ד וז"ל: ובדבר שאלה שני' בדם
שני קרומי הושט כבר הארכתי בספר פנים מאירות שאין
פירוש * לפי דברי הט"ז (יור"ד סימן ל"ג ס"ק י"ח) דמיקל
שלמה המכה בעור החיצון אפ"ה מכשרין אם אין ק"ד
ה"נ דלא גרע האי ק"ד מאם שלמה המכה בעור הפנימי
החיצון אפ"ה מכשרין דאין אנו חושבים אותו העלמה לקון
דדי מכת מחמת חולי העלמה והיכי דשלמה שלמה והיכי דלא
לא מחוקינן ריעותא, א"כ ה"נ הכי וגדולת מזו אמרתי, דמאחר
נאנו להקל כדעת הט"ז, לא צריכין אנו לקלוק שני העורות, כיון
שהחן ריעותא בעור החיצון מבחוץ, א"כ למה לנו לאמרוהי בכדי
לדע לקלוק העורות, שמעתי * מזקני הדור שעשו פשרה ולא
אלא אם ניקב עור הפנימי לבד ולא שלמה המכה גם בעור
אבל אם שלמה המכה גם בעור החיצון הי' מטרופין ולכך
לדע, כדי לידע אם שלמה המכה בעור החיצון, אבל עכשיו
דין כדעת הט"ז ומכשירין אפילו אם שלמה המכה בעור החיצון,
פירחא זו בכדי היא, אלא העיקר אם קורט דם מבחוץ יש להכשיר
אח לפענ"ד כתבתי, עכ"ל הפ"מ.

ו. ב. יעויין בפמ"ג שביאר שהט"ז לא הקיל רק אלא אם ההלעטה
רק בקמח ומחמת כח הלעטה ומשמוש ידים נתקלקל הושט וזה הי'
דאי אבל כשהלעטה בשבולת שועל ושאר מיני תבואה, איסור גמור הוא,
מאחר שחוששין שמא הבריא, ויעויין בנקה"כ כמה שמשיג על הט"ז.
מאחר שזר מחמיר כדעת הנקה"כ דאפי' בהלעטה בלחמים י"ל דנקבום,
ה"נ מנתינו לקלוק שתי העורות, א"כ בודאי אין לנו להקל כדעת

תודה וברכה לראש משביר

משפחת פרישוואסער המפוארה שיחיו

שאיפשרו את הוצאת הגהות זקנם

הגאון בעל ברוך טעם וצ"ל

זכותו יעמוד להם בזה ובכא לזכות לכל מילי דמיטב, וללמוד תורה

מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

מחבר זה, ומזקנים נחבונן אשר הביא בשמם שלא תפס' להקל אם הרעותא גם בעור החיצון, עכ"ל.

ועוד ג. ב. ופת המנדג לאסור בניקב הפנימי לבד ואין ריעותא בחיצון ויעוין תשובת אמונת שמואל סימן ל"ד ובס' אשל אברהם פרק א"ט, ולפי לשון הט"ז בעצמו בזה"ל: למה ניהוש שמא ניקב והבריא כיון שהפנימי לא הבריא כו' עכ"ל. נראה שמודה הט"ז היכא דרואין שהפנימי הבריא חוששין שמא גם החיצון הבריא ואינו ניכר וא"כ לפי"ז בודאי יש להטריף כשנמצא קורט דם בין הקרומים, דמזה ראי' שהפנימי כבר ניקב והבריא וחוששין גם לחיצון [ויראה] שמטעם זה גזיגין לקלוק העורות כדי להרגיש אם הפנימי הבריא, עכ"ל. [יעוין] בס' עטרת חכמים לרבינו ז"ל חיו"ד סי' ג' שהארץ בזה, ויעוין בהגהות אמרי ברוך יו"ד סי' ל"ג בט"ז סקי"ח).

שאלה י"ד. וז"ל באה"ד ועתה אשיב וז"ל: במה שכתב שדבר זה מוסכם מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים אף למ"ד שקברי כותים אינם מטמאים באוהל, מודים שמתמאים במגע ובמשא וכו'. אני אומר שיגרא דלישני * דהש"כ נקמי' לי' דמוסכם מכל הפוסקים, אבל כד דייקנין שפיר איכא פלוגתא בזה וכו' עכ"ל.

וג. ב. ו. ליתא כן בש"ך (יור"ד סימן שע"ב ש"כ ס"ק ד') וזה לשונו אבל במגע ומשא י"א דאפי' המקילים אוסרים כו' עכ"ל.

שאלה כו"א. וז"ל נשאלתי אחד שאכל עוף ואח"כ מצא בו אחד מ"ח טריפות אם צריך כפרה על מה שאכל או לא. ולכאורה ה"י נראה להביא ראי' מדאמרינן בנזיר דף כ"ג ע"א ולא ידע ואשם ונשא עונו ומה מי שנתכוין לעלות בידו בשר טלה ועלה בידו בשר חזיר, כגון חתיכה ספק של שומן ספק של חלב, אמר קרא ונשא את עונו כו', מ"מ נראה דווקא התם * שנולד הספק קודם שאכל אבל אם לא נולד הספק עד אחר שאכל הוי אונס * ואונס רחמנא פטריה וכו', עכ"ל הנוגע לנו.

וג. ב. ו. יעוין תוס' קידושין דף כ"ז ע"ב ד"ה ונקא האיש עכ"ל.

ועוד ג. ב. ו. יעוין ברמב"ן עה"ת פ' מטות על פסוק ונשא את עוגה (פרק ל' פסוק ט"ז).

שאלה נ"ב. באה"ד אבל בש"ע וכו' הביא שם מהרשב"א בת"ה הארוך שהביא בשם הרמב"ן דמשיכה או מעות קונים בעכו"ם וכתב הפ"מ שאין ספק אצלו שמה שכתב הרשב"א בשם הרמב"ן הוא הרמב"ם והסופרים טעו * כאשר מצינו בהרכה מקומות והרמב"ם כפ"א מהל' זכי' ומתנה דין י"ד ובפ"ד מהל' בכורות כתב: דעכו"ם קונה או בכסף או במשיכה והמ"מ בהל' זכומ"ת הביא בשם הרמב"ן דעכו"ם במשיכה דוקא ולא בדמים.

וג. ב. ו. שגג בזה כדברי הרשב"א בשם הרמב"ן מבואר בתשו' מיוחסות להרמב"ן סי' רכ"ה עכ"ל.

עוד שם באה"ד ועוד וז"ל: עוד נ"ל קצת טעם למנהג נרוע * זה (לסמוך במכירת מבכרת לעכו"ם על קנין כסף בלחוד) דכיון דבדיניהם קונים בכסף או בסיטומתא ממש ולא יכול לחזור בו קני אף לענין בכור הן להפקיע הן להכניס וכו', עכ"ל.

וג. ב. ו. יעוין תשו' המיוחסות להרמב"ן סי' רכ"ה שצינתי לעיל, עכ"ל.

עוד שם במד"ה וראיתי וז"ל: וראיתי שהרב בעל מג"א (ש"ע או"ח סימן תמ"ח ס"ק ב') וכן שער אפרים (סימן ע"ט) הק' איך כתב המ"ב וכל דבר שנתגו הסוחרים לקנות בו כגון רושם או מפתח וכו' קונה נ"כ לענין חמץ וז"ל (המג"א) ק"ק דאמרינן בבכורות רפ"ב עכו"ם שנתן מעות לישראל בדיניהם קנה וכו' מאי בדיניהם בדיון שפסקו להם תורה משמע דדיני עכו"ם לא מהני עכ"ל (המג"א) ובאמת * אינו ק' כלל דס"ד דמקשת דכסף קונה בדיון תורה בישראל ואם מנהג הכותי נמי כן פשימא דקנה וכו' בשביל שמנהג התנאים כן הוא יגרע כחו ולכך פריך שפיר מאי בדיניהם ומשני בדיניהם שפסקה להם תורה מיד עמיתך במשיכה הא בכותי לא מהני משיכה אלא כסף דוקא וזה פשוט וברור וא"כ (וכו') אין להם ראי' כלל דסיטומתא לא יקנה בכותי וכו' עכ"ל.

וג. ב. ו. גלע"ד שלא דק בדבריו שעל קנין סיטומתא לא הקשו דק על דעת המ"ב בקנין שבדיניהם והרי המג"א כ' בעצמו באותו ס"ק עיין בשל"ה, ובספר הזה בדף קמ"א (והוא בתחלת מס' פסחים ד"ה כשהייתי בחו"ל) כ' בפשיטות שמועיל מסירת המפתח וכ"נ מלשון המג"א במ"ש

ומיהו צריך שיאמר כו' הריני מוסר לך החמץ, דלא כההמון שאומרים הריני מוסר לך המפתח עכ"ל) נראה כדברי שמודה שמשירות נפתח מועיל עכ"ל.

שאלה ס"ח. באה"ד ובדבר הפסק השני והשלישי נסתפק שם השואל אי * הסופר יכול להיות שליח להולכה וסבר לפשמו מדברי הרמב"ם פרק ז' מהלכות גירושין וחובא במור אה"ע סי' ק"כ וז"ל: כתב הרמב"ם אפי' הי' כותב אחד משני עדים התתומים בו והוא שליח שמנו לה תרי זה כשר וכו' עכ"ל, הרי דמכשיר הרמב"ם. להיות סופר עד ושליח, והמור שחולק שם וכסימן ק"ל, אינו חולק אלא על מה דמכשיר הרמב"ם כתב סופר ועד אבל על מה שהכשיר סופר לשליח, לא מצינו שום חולק, ע"כ תמצית מדברי הפ"מ הנוגע להגה'.

וג. ב.: יעוין סימן ק"כ בח"מ ס"ק י"ז ובב"ש ס"ק יו"ד (שכתבו ג"כ בפשיטות דסופר כשר להיות שליח).

עוד כתוב שם ד"ה ובתשו' רד"ך ב' ג' מצאתי " להדיא וכו' וז"ל: ונראה בעיני שאם הבעל אמר לשלוחו כתוב גט ותן לאשתי וכתב השליח בעצמו הגט ונתן בפסי עדים מגורשת עכ"ל (הרד"ך) הרי דסופר נעשה שליח עכ"ל.

וג. ב.: יעוין מש"כ הטור ריש סימן ק"מ בשם בעל העיטור (רמז) מיני' ג"כ דסופר נעשה שליח).

תשובה ס"ט. באה"ה ונראה וז"ל: דיוצא בשיירא עדיף ממסוכן, דהא בראשונה היו אומרים היוצא בקולר וכו' חזרו לומר אף המפרש ויוצא בשיירא ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן (פ"ו בגיטין משנה ת') והלכה כר"ש שזורי וא"כ לרבנן דפליגי אר"ש עדיף לחו יוצא בשיירא ממסוכן ואם מתירין אנו באומר כתבו אף שלא אמר תנו דאיכא חשש איסור דאורייתא אפ"ה מקלינן משום דסתמא דעתו נמי ליתן ועדיף ממסוכן ק"ו * היכא דמקלינן גבי מסוכן ולא חיישינן לחששא דרבנן ק"ו דלא חיישינן לחששא דרבנן שמא יכוין להתיר שלא כדין גבי יוצא בשיירא עכ"ל. (בדפוס לעמבערג חסר כאן מלת ואם עד מלת ק"ו).

וג. ב.: יעוין בס' מכתב מאלהו שער ד' סי' ל"ה דדחה רא"י זו בטוב טעם עכ"ל.

שאלה צ"ח (בדפוס זולצבאך היא שאלה צ"ו). תביא שם מפסחים דף פ"א, דאין דנין ק"ו מהלכה למשה מסיני וכתב דמ"ם דנין גז"ש מהל"מ והביא רא"י לזה וז"ל: וכן מוכח מתום דקידושין דף י"ז ד"ה ונילק ריקס מעולת רא"י וז"ל וא"ת בעולת רא"י גופא מנ"ל דבכל שהוא נילף מככור ותהא ה' פלעים ותידצו דהלכה למשה מסיני ולפ"ז מאי פריך הש"ס ונילק ג"ש ריקס * מעולת רא"י הא עולת רא"י הוי הלכה ואין למדין גז"ש אלא ע"כ דוקא ק"ו לא ילפינן הא ג"ש ילפינן אף מהלכה וכו' עכ"ל.

וג. ב.: יש לדחות, דהתם אף בלא הלכה הי' שיעורא בב"ש רק נאמרה הלכה שלא לטעות לילף בג"ש (מככור) ויעוין בירושלמי מס' חגיגה דיוק עכ"ל.

שאלה קכ"ג (בדפוס זולצבאך היא שאלה קכ"ב). באמצע התשובה וז"ל: אבל האוהר"ן שלנו אין להם מדידות החול ולא מדידות הצל אלא שהוא משער הזמן (ומסילא אינן אסורין במלטול, עיי"ש) ולדעתי * אין איסור אפילו בשבת למשוך ע"י האופן השלשלת הקטן ואח"כ חולך השלשלת לאט לאט וע"י תחבולה זו חולכים האופנים ומראים השעות וכו' אם לא במקום הנהוג איסור ע"פ הכמים הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בה איסור וכו', ע"ש.

וג. ב.: יעוין אור"ח סי' רנ"ב סעיף ה' ובס' של"ח סעיף ג' (ע"ש במשנה ברורה ס"ק ט"ו ובשעה"צ שם) וצ"ל שהמחבר בכאן לא נחית להתיר כ"א באוהר"ן קטנים שאינם משמיעים קול בשעות ויעוין תשו' הה"כ סי' א', עכ"ל.

שאלה קל"ח. (בדפוס זולצבאך היא שאלה קל"ד), כתב שם דהמחייב עצמו ליתן מתנה לעני מחוייב מטעם נדר כמבואר בב"י בחו"מ סימן רמ"ג על הטור שם, שכתב הב"י שהוא מטעם נדר והביא הפ"מ רא"י לזה מטור יור"ד סימן רנ"ח שכתב שם, אמירת אדם לגבוה כמסירה להדיומ, לפיכך מי שנדר צדקה א"א לחזור בו והנ"מ בלא שאלה, אבל אם מתחרט ומוצא פתח חרטה לנדרו י"א שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו ואם מסר חובו במעמד שלשתן לגבאי ואמר הרי זה צדקה א"א לחזור בו ואסור לשנות. עכ"ל הטור וכתבו הב"ח והש"ך דה"ה דאינו שואל, כיון

דהוי כמו שיצא מתחת ידו ואי ס"ד דבצדקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ממש דמי, איך כתב המור דנשאל * לחכם ומתירו, הרי ג"כ כבר יצא מתח"י ע"כ קיצור תוכ"ד הנוגע להג'.
 ונ. ב.: ז"א, דגם בהקדש מועיל שאלה (ע' בב"ב דף ק"כ ע"ב אמר רב ששת ובר"מ פ"ד דנדרים הל' ז').

עוד שם כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לגבי עניים הוא מטעם נדר כנ"ל, הביא מתשובת הרמ"א, דאם מת אין היורשים מחוייבים לקיים נדר אביהם וכתב הפ"מ וז"ל: וע"כ אינו דומה להקדש דאמרינן בפ"ק דקדושין כיצד אמירתו וכו', האומר שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה וכו' ונראה דאם מת שמחוייבים היורשים להביא קרבנות אלו, משום דהתם דהל הקדש עליהו * קדושת הגוף ואיך ימעלו בהקדש וכו' עכ"ל.

ונ. ב.: ז"א דאף באומר עלי מחוייבים היורשים, כדאיתא בערכין דף כ' ויעזין בתשובת אמונת שמואל ס' ג"ט וס' ובחידושי ריטב"א לקדושין דף כ"ז (ע"א ד"ה ומדקאמר).

שאלה ק"נ. באד"ה עוד ראיתי בדברי אחרונים מה שנוכר ביו"ד בס"י שפ"ו דעכשיו לא נהגו בכפיות המטה וכתב המ"ן והש"ך מ"מ אסור לישן ע"ג המטה אלא ע"ג קרקע וכן אסור לישב ע"ג ספסל או כרים וכסתות, ואני אומר דדבר זה (א) צריך תלמוד, דהא מדברי הרא"ש אינו מוכח כן וכן מדברי המור שהם דברי הרא"ש וז"ל: אבל חייב בכפיות המטה מסות עץ הסרוגה בחבלים, שיהפך ראשה למטה ורגלים למעלה ותני' אפילו נתנה ע"ג ספסלים או על גבי אבנים שהיא גבוהה הרבה מן הארץ ונתן עליה שלשה או ארבעה מצעות יצא, רק שיהי' רגלים וקופות למעלה ואין מעם כפי' כדי שיצטער שנאמר אם ישן על גבי ארץ או על גבי מטה או על חבלי מטה בלא מצע והיא זקופה שיצא אלא מעמו כדקתני בר קפרא דמות דיוקנא נתתי בכם ובעונותיכם הפכתי' יהפכו הכל מצותן עליה, הלכך אם מצער עצמו וישן על גבי (ב) קרקע יצא אע"פ שאין ישן עליה והרמב"ם כתב שלא יצא עד שישן על גבי מטה כפוי' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וח"מ בשעת שינה או בשעת אכילה כו' עכ"ל המור נשמע דכפיות המטה אינו שיצער עצמו דאם הפכה

וישן עליה אפילו אם נתן ג' או ד' מצעות תחתיו יצא וע"כ **נסימא** דנקט אם הפכה וישן על גבי קרקע יצא לאו דוקא על גבי קרקע בלי מצע, אלא אפילו אם נתן כמה מצעות תחתיו דיצא ולא נקט על גבי קרקע אלא לאשמועינן דלא בעינן שישן ע"ג מטה כדעת הרמב"ם וא"כ לדידן דבטל כפיות המטה א"כ אין חילוק אם ישן ע"ג קרקע ויש מצעות תחתיו או ישן ע"ג מטה ומצעות תחתיו, דהא לדינא דגמרא אם אינו כופה את המטה אף אם ישן ע"ג קרקע בלא מצע אינו יוצא וא"כ לדידן אין חילוק בין ישן ע"ג קרקע ומצע תחתיו או ישן ע"ג מטה ומצע תחתיו.

ונ. ב.: (כאן הי' קשה לפענת דברי ההגה"ה שנשטשטש מחמת יושן, אבל כנראה שאלו הם דבריו) עיין בדברי המור שם ס"ס שפ"ו (שהביא מן הרא"ש טעם למתנינו) והוא מן התוס' במ"ק דף כ"א ע"א ד"ה אלו דברים יעזי"ש ודו"ק.

(ב) ונ. ב.: יעזי"ן ברא"ש ולדעתי מדסיים וישן ע"ג קרקע ולא קאמר רבנא כשישן ע"ג ספסל, שמדבר מזה שם א"ו סובר דאין היתר לאבל לישן כ"א ע"ג קרקע או על מטה כפוי' דהוי לזה כעל הארץ ויעזין בירושלמי וברמב"ן בתה"א דף ס' (בשער האבילות ענין כפית המטה) אי' שאם כפה מטתו שומעין לו לישן ע"ג ספסל וכ"ש ע"ג קרקע ולפ"ד אפשר להתיר בזמנינו שינה ע"ג ספסל. אבל תוך מטה הם מלהזכיר, עכ"ל.

עוד שם בסוד"ה ולכאורה וכו' וז"ל: ולפ"ו דאין לנו כפית המטה ובטל מעמא דבר קפרא אין חילוק בין אם ישן תוך המטה או על הארץ ועוד במוסות שלנו על רוב אינם מסורגים בחבלים ומה לי אם ישן בקרקע מרוצף ומשים תחתיו כרים וכסתות או תוך המטה ולכך סתמו כל הפוסקים ראשונים ולא * הזכירו דבר זה. כן נ"ל להלכה למעשה עכ"ל, ע"ש.

ונ. ב.: בדרישה סימן שפ"ו מביא מהל' שמחות הר"מ בזה"ל: אבל כל ז' אין לו לישן אלא ע"ג קרקע עכ"ל, והיינו ע"כ לדידן שאין נוהגים בכפית מטה. גם בתה"א דף ס' אי' שבפונדק שאין מחייבין אותו בכפית המטה ישן ע"ג קרקע ולא במטה שיש לו בפונדק, ע"כ. ולדברי כמה פוסקים בטעם העדר כפית המטה בזמנינו הוא משום דאנו שרויין בין האומות דמי לפונדק שלא יאמרו הנכרים כשפים וכו' ויעזי"ן בתה"א דף ע"ב עמוד ד' (ד"ה) וכן אפי' בע"ש כו' יעזי"ש עכ"ל.

סוף תשובה קע"ט. בד"ה ואחרי, הביא שם הרמב"ם ריש פ"ז דס"ת ז"ל: מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל, ומפרש הב"י יור"ד ריש סימן ע"ר, דהיינו כיון דקיי"ל תורה חתומה ניתנה ע"כ לא קאמר שיכתוב השירה לחוד, אלא כל התורה עם השירה ג"כ וחק' הפ"מ עליו, א"כ מצות כתיבת ס"ת תלוי בפלוגתא דתנאים אי תורה מגילה ניתנה או חתומה, וחביא הפ"מ מקור אחר דש"ס ערוך * הוא בפרק אין בין המודר, דף ל"ה ע"א — והא כתיב למען תהיה לי השירה הזאת לעד ומוכת שם דקאי על כל התורה ולא על האזינו לחוד. ואין אנו צריכים לדחוק בפ"י הרמב"ם ע"ש, עכת"ד.

וה. ב.: יעוי"ש באשרי וצ"ע — (ועי' בשאגת ארי' סימן ל"ד).

הנהגות מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו אהרן קטלר זצלה"ה

שכתבם על גליון

ספר שו"ת באר יצחק

מאת הגאון הגדול רשכבה"ג

רבינו יצחק אלחנן זצלה"ה

אב"ד דק"ק קובנא

יח"ל בעזהי"ת בפעם הראשונה מעבי"ק

כדי להקל על המעיין הצגנו בפנים תמצית דברי הבאר יצחק שעליהם מוסכים ההנהגות [ציון כוכב בתוך דברי הבאר יצחק מורה על המלה שעליה תלה הגרא"ק ז"ל הנהגותיו]. האותיות נ. ב. — נכתב בצדו — מראין על דברי הגרא"ק.

בכמה מקומות הוספנו מראה מקום או הערה והצגנו אותם תוך שני חצאי עגול כזה: (). וכל הכנוס תוך סוגריים אלה הוא מהמו"ל. מה שכתוב תוך חצאי רבוע כזה [] הכל מהגרא"ק זצ"ל. (המו"ל)

כתב יד זה נמסר לנו ברשותה האדיבה של
משפחת מרן המחבר זצ"ל

ניו-יורק

שנת תשל"ב לפ"ק

הגהות מרן הגר"א קמלר נצוק"ל, על שו"ת באר יצחק

באר יצחק. חלק או"ח (דף ל"א) סימן י"ד ענף א' ד"ה ולפי, דן שם בבא"י בשנים שהוציאו בשבת והיו זה יכול וזה יכול דההלכה כר' יהודא שהם פטורים, דמ"מ יהי' אסור משום חצי * שיעור כמו שכתבו האחרונים, דחצי שיעור המין אסור משום כל יראה דחוי לאצטרופי ובד"ה אכן (שאתר ד"ה ולפי הנ"ל) דחה סברא זו מחמת סברת השאג"א כס"ס פ"א דאין חיוב ח"ש בב"י, דכאכילת איסור, כשמשלים השיעור כזית עובר למפרע על האיסור דגם החצי זית הראשון מצורף לשיעור כזית משא"כ בב"י שבשמשלים השיעור אינו חייב אלא מכאן ולהבא וא"כ גם בשנים שהוציאו והיו זה יכול וזה יכול ואח"כ עשו שניהם מלאכה דוא"י וזא"י, (כגון דהוסיפו משא עד שנעשו שניהם א"י) אז הם מחוייבים מכאן ולהבא ומה שעברו ועשו מתחלה לא חזי כלל להצטרף למה שעשו אח"כ ע"כ תוכן דבריו הנוגעים להג"ה ע"ש.

וג. ב.: להלן בד"ה אכן דחה זה (בסברת השאג"א הנ"ל) ונראה דלא תליא כלל במח' השאג"א עם שאר פוסקים, דזה לא הוי כלל ח"ש ואינו דומה לב"י. דהתם חסר רק השיעור ואם יהא עכשיו עוד ח"ז (חצי זית) הרי יעבור מה"ת משא"כ בו"י וז"י הרי אין זה ח"ש כלל מזא"י וזא"י, דאם יצרף עוד משא באופן דאחד א"י, הרי תשתנה המלאכה, לא מדין שיעור דהכל אינו יכול משא"כ עכשיו וזה ברור מאד, עכ"ל.

באר יצחק. חלק או"ח סימן כ"א (דף מ"ג) ד"ה הג"ה הביא שם שיטת המל"מ פ"ב מאיסורי מזבח הל' ו' דבעבר והקריב בהמה בעלת מום עובר, שפסולה אפי' בדיעבד וחביא הבא"י ראי' לזה מן חגמ' וז"ל דהא שם בזבחים דף ט"ז ע"ב יליף ר' ישמעאל דאונן מחלל עבודה מק"ו מבע"מ ואמרו בש"ס שם מה לבע"מ שכן עשה בו קרב כמקריב ור' יוכיח מה לזר שכן אין לו תקנה בע"מ יוכיח ופ' רש"י בע"מ יש לו תקנה כשיעבור מומו עכ"ל (של רש"י). א"כ חזינן דחש"ס מיירי שם בבע"מ עובר * ואפ"ה קאמר שם, מה לבע"מ שכן עשה בו קרב כמקריב, וחזינן דגם מום עובר פוסל בבחמה בדיעבד.

דהא התם מיירי בחילול עבודה דהוא בדיעבד ועדיין יש להעיר ולדון קצת בזה, עכ"ל.

וג. ב.: עיין תוס' בבכורות ל"ח ע"ב ד"ה וסימניך דצדו, דגם מום קבוע אפשר שיתרפא ומקרי קבוע דא"א שיעבור המום מעצמו, ולפ"ז יתכן דהג' איירי במום קבוע ומ"מ יש לו תקנה, משא"כ בורות א. ק. עכ"ל.

באר יצחק. חלק יור"ד סימן א' ענף ו' (דף נ"ד) ד"ה ונ"ל להוכיח וז"ל: ונ"ל להוכיח דספק הלכה למשה מסיני הוא להחמיר * מהא דקיי"ל חמש חטאות המתות הוי הלמ"מ ואפ"ה כמה דאיבעי להו בש"ס בתמורה דף כ"ב באכודה ממנו ומן הרועה ואחד מכירה אף בסוף העולם, אי תמות או תרעה עד שיפול בה מום ויפלו דמיה לנדרה, וכן איבעי להו שם כנמצאת אחר שנשחט החטאת הב' מקודם שנזרק דמה דג"כ היא בעיא דלא איפשימא, והרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פ"ד הל' י"ב והל' י"ג), פסק בהנך ספיקות דימותו כולם, אלמא אף כמה דהוי עיקרו הלמ"מ אפ"ה ספיקו להחמיר עכ"ל, עיי"ש.

וג. ב.: יש לדון בכל ההזכחות בד"ה הזה דמפורש בבכורות דף ט"ו, מניין לאוכל חמש חטאות המתות דהוא בלאו, מקרא דאת זה לא תאכלו עיי"ש ומוכח שם להדיא דהוי איסור תורה וממילא ל"ש כלל פדיון דהא אין פדיון את הקדשים להאכילן לכלבים ובהכרח שימותו ואין נוגע כלל מה דעצם דין חטאות המתות הוא מהלכה, אבל על זה הלא בא הקרא לאסור והוא ככל אסורי תורה ובתמורה דף (י"ח) יליף מקרא אחר לאיסור עשה בחטאות המתות, אף דברמב"ם לא הוזכר למלקות הטעם פשוט, דנלמד מרבו, ועוד דהוי לאו שבכללות ולוקין רק על העיקר, עכ"ל.

עוד שם **באר יצחק** לחלק יור"ד, סימן א' ענף ו' (דף נ"ד) ד"ה וביותר, יש להוכיח דספק הלמ"מ ספיקו להחמיר מהא דנזיר * דף ל' וז"ל שם: דס"ל לרבי דאב מדיר בנו בנזיר עד שיביא ב' שערות ומסיק הש"ס שם דאי אייתי במיצעי (ב' שערות) דלרבי ליכא תקנתא עד דיתיב דיליה ויתיב דאבות. ופי' רש"י התם, דאי אייתי במיצעי ב' שערות היינו אחר שהדירו אביו קודם שבא לב"ד ולא ידעינן אי הני ב' שערות הוי קודם שהדירו אביו או לא הוי בו עד השתא. דימנה נזירות אביו מספיקא וגם נזירות שלו, ואי

נימא דספק הלמ"מ היא להקל, א"כ תקשה אמאי חייב למנות נזירות אביו מספק, הא אף אם האב מדירו אינו אלא הלמ"מ, עכ"ל ע"ש.

וג. ב.: יש לדון בראי' זו, דמסתבר דאי אב מדיר בנו בנזיר מהלמ"מ אי (אח"כ) הביא שתי שערות יתחייב מלקות על נזירות שהדירו אביו והרי זה ככל ספקות באיסור תורה וההלכה היא רק בזה דיכול להזירו ושוב מתחייב כדין תורה בכל חיובי נזיר, ואף לשיטת תוס' שם בשם ר"ח דאי הביא ב' שערות בטלה נזירות אביו, כמדומה דגם לשיטה זו הרי הספק נוגע לגבי נזירות עצמו, היינו, דאי הדירו קודם ב' שערות וכבר מנה עבור נזירות אביו ועכשיו הספק הוא בנזירות עצמו ואין הגמ' לפני כעת וצ"ע בסוגיא שם ולשיטת רש"י דהביא כאן הגאון המחבר פשוט כנ"ל עכ"ל (ע"ש בנזיר דף ל' ע"א בתורה לרבי ליכא (ובהג' ר"ב דגשבורג ס"ק ד'), וצריך לנהוג נזירות ששים יום והוא לשיטת הר"ח והיינו מתמת ספק קבלת נזירות עצמו, דלא ידעינן מתי התחיל וא"כ הוי ספק זה ככל ספק איסור)

באר יצחק. יור"ד סימן י"ד (דף ס"ט) בתחילת התשובה וז"ל: מש"כ מעכ"ת לתרץ בדברי רשי בקדושין (ו' ע"ב) בד"ה לא צריכא וכו' ולא ריבית גמור דלא קץ לה מידי ולא שקיל מינה והתוס' תמהו על רש"י בזה וכתב כ"ת דסכרת רש"י היא שזה לא הוי שוה פרוטה וריבית פחות משוה פרוטה אינו אסור רק משום הערמת רבית *, יפה כתב מע"כ וגם אני אמרתי כן כבר בותר ביאור, משום דמה שמקודשת היא לו לא הוי שוה פרוטה משום דהא יכול לקדש לו אשה בשטר אף שאין בו ש"פ, א"כ יכול להשיג לו ענין זה כפחות מש"פ כנ"ל, עכ"ל.

וג. ב.: צ"ע אמאי לא אסור מן התורה כדון ח"ש וכמ"ש המ"מ בריש ה' גניבה בהא דכתב הרמב"ם, אסור לגנוב כ"ש דין תורה דהוא מדין חצי שיעור ובר"פ א"נ (בב"מ דף ס"א ע"א, אמר רבא) ל"ל דכ' רחמנא לאו בגול לאו בריבית וכו', ובעיקר קושית התוס' נראה דרש"י סובר דאין קניית הקידושין שוה כסף, היינו, דאין האשה בגדר שווי אף דהקדושין חלים בכסף, אבל הקנין הוא קנין איסור ויש לדון בזה בכמה מקומות לשני הצדדים ואכ"מ, ומניעת ההפסד שלא הצריך להוציא פרוטה לא חשיב תרבות, עכ"ל, (עיין בטוש"ע יור"ד סי' קס"א ובהג' הגר"א שם ס"ק ג').

באר יצחק. חלק יור"ד סימן י"ט (דף ע"ד ע"ב) ד"ה ועכ"ז נ"ל ללמוד זכות על שנהגו כמה חברות לכתוב ס"ת בשותפות דשפיר

יוצאים בזה (מצות כתיבת ספר תורה) ונקדים מה שכתב התורת
היים (סנהדרין כ"א) ביחיד הכותב ס"ת ואח"כ נאבדה פשיטא שצריך
לכתוב לו ס"ת אחרת ובספר פרדם דוד חולק עליו וכתב דאף בנאבדה
יצא ואין צריך לכתוב אחרת, ולי נראה להוכיח כדעת הפרדם דוד
הנ"ל מהא (דפ"ג דבכורים משנה י"ב) דבכורים כנסים כחן כו' ובע"ח
נוטלן בחובו ואשה בכתובתה וס"ת כו' ומכאור בטוח"מ (ס' צ"ז
אות מ') בשם הבעה"ת וש"פ דפרשו להמשנה הנ"ל דס"ת בע"ח
ואשה בכתובתה גובין אותה, וכן פסק המחבר שם (סע' כ"ג), וקשה
הא פריעת בע"ח לא הוי רק מ"ע כמכאור בכתובות (דף פ"ו) וברש"י
(שם) ואלו מצד השעבוד הא מטלטלין לאו בני שעבוד נינהו ואף
דקיי"ל מיני' ואפ' מגלימא דעל כתפי', אין * זה אלא מחמת מ"ע דפריעת
בע"ח אבל לא מצד השעבוד, דהא מטלטלי לא משתעבדי אף מה"ת
כמ"ש האו"ת (בס"י ל"ט סוף ס"ק ב') (ע"ש שהאר"י קצת בענין זה)
ואח"כ הוסיף וז"ל הבאר יצחק, א"כ קשה איך בע"ח גובה לס"ת
בחובו הא ס"ת ג"כ הוי בכלל מטלטלי דלא משתעבדי (והביא רא"י
לזה) והוסיף הבא"י וז"ל, א"כ קשה מאי אולמא האי עשה דפריעת
בע"ח ממצות עשה דכתיבת ס"ת (אי לא דאמרינן כיון שכבר כתב
ס"ת אפ' אם הבע"ח גובה הס"ת מ"מ אינו מחוייב לכתוב אחרת,
כפי שיטת הספר פרדם דוד הנ"ל) זה קיצור מדבריו ועיי"ש.

ו. ב.: נראה דאף דלא משתעבדי מה"ת מ"מ יש דין גבי' מגלימא דעל
כתפי' לא רק משום מצוה, אך הרי חייב לו ממון וממוני' של מלוה גבי'
והא דאמרו בכתובות (דף פ"ו) אמר ל"ג לי למעבד מצוה מאי, התם קאי
על זה שכפוחו להלוה למכור נכסיו ולפרוע בכסף וזה רק משום מצוה דהא
דיכול לגבות הוא מן התורה דנוטל חיובו אבל לכופ' את הלוה להמציא מעות
כדי לפרוע זה הוי רק בגדר מצוה ולזה הוצרך לתרץ, דמכין עד שתצא
נפשו כמו בשאר מ"ע אבל עצם אפשרות הגבי', הרי מפורשת בקרא דשליח
ב"ד יכול למשכנו וע"ז זה לא הקשו כלל, רק על האי עובדא בגמ' שם, אף
דצ"ע לפי"ז, אף אי שעבודא דאורייתא ג"כ יקשה כנ"ל דהא מניחו לגבות
השעבוד של הקרקע ומהכ"ת דפליגי בזה דמקשה רק לרב פפא דסובר פריעת
בע"ח מצוה וצ"ע, אבל מ"מ משמע ודאי דשייך עצם ענין החוב מה"ת לא
רק מדין מצוה והא דרב פפא עצמו הוא רק לגבי יתומים דאין עליהם חיוב
הגוף כלל ואחרי דליכא שעבוד כמ"ש רוב הראשונים בדעתו ז"ל אין גובין
מקטנים, אבל לגבי הלוה עצמו הווכר רק בגמ' זו, וגם המלוה עצמו אם

משכנו בדיעבד קנה המשכון, גם נחלקו (בכ"מ דף קי"ג ע"א הרי"ה) אי
אי יכול לנתחו בשוק ולא משמע כלל דהכל מצד כמ"י על המטות דף ס"ד
צדק ואכ"מ להאר"י יותר, ולפי"ז אין רא"י דיצא מ"ע דכתיבת ס"ת אף
דמכרה לאחר, ואף אי נאמר דלישנא דרב פפא הוא גם לגבי הלוח עצמו
אבל לדידן בודאי מפרשינן דשייך דין חיוב לפרוע מלבד מצוה די"ל דגם
ר"פ ה"י סובר ש"ד אי שייך חיוב הגוף [ומה"ט סובר דבמלוה הכתובה
בתורה ש"ד לדעת הרי"ף ודעימ' מ"מ הא קיי"ל ש"ד וג"כ אודא ראיית
הגאון המחבר וצ"ל ובגוף הדבר יש להאר"י הרבה, ויש להוסיף לדברי לעיל,
דהא כל שבא ממון חבירו לידו בהיתר בכל אופן שהוא ואינו מחזיר הר"ז
בכלל עושק וגם הלוואה בכלל אף שאינה בעין, עיין ברמב"ם פ"א דגזילה
ולפי"ד הגאון המחבר וצ"ל ה"י יכול להקשות דיכול תמיד הלוה לטעון דצריך
הכסף למ"ע אחרת, כמו תפילין או סוכה וכדומה ומכ"ש לתלמוד תורה,
כמו שכתב כאן בד"ה וכמו כן וכו', לשיטת השאלות, גם לפי דעת הרא"ש
דנפסקה ביור"ד, דבזה"ז שייכא המ"ע דכתיבת ס"ת בשאר ספרים, אחרי
ההיתר משום עת לעשות משמע ג"כ דאי נאבדה אינו יוצא, דהא גדרה משום
למוד כדכתיב בקרא כתבו וכו' למדה וכו' שימה וכו' ומכ"ש לפי"מ (לפי
מה) דקאי המחבר בשיטת רש"י דיוצא בקני', עכ"ל.

באר יצחק, יור"ד סימן כ' (דף ע"ו) בסוף חס' הביא ק'
השעה"מ (פ' כ"א מהל' איסורי ביאה) וז"ל: לשיטת הסוברים דקורבת
עריות בחיבוק מיתסרא מה"ת א"כ איך אתי עשה דיבום ודחה ל"ת *
הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים העשה דיבום ע"ש, עכ"ל.
ו. ב.: בפשוטו יש ליישב דאיסור קריבות נלמד מלא תקרבו לגלות
ערוה קריבה המביאה לידי ג"ע וזהו דוקא היכא דהביאה אסורה, אבל כיון
דעשה דוחה ל"ת והביאה מותרת שוב לא שייך אסור קריבות.
עוד י"ל, דאיסור קריבות מן התורה מצינו בעריות ואולי אין למדין
חי"ל משם ואין ס' שעה"מ לפני כעת לראות מה שמתרץ בעצמו, עכ"ל.
(ובשעה"מ שם תלה זה בשיטת הר"ן דסובר דהומן שעוסק בקיום
המצוה כבר נחשב בעדנא, אולם הביא שם דעת ה"ה דהרמב"ם חולק על
סברת הר"ן והניח ק' בצ"ע לפי"ד ה"ה).

באר יצחק, חלק יור"ד סימן כ"ג ענף ה' (דף ע"ט, ע"ג) וז"ל:
והקצה"ח (ס' ת"ח) הקשה מהא דכ"ק דף צ' ע"ב, דמקשינן וכי קדמו

ודנהו דיני נפשות מאי הוי ליהדר ולדייני דיני ממונות כו' והקשה מאי פריך הגמ' הא י"ל דנגח ואח"כ הפקיר דפטור כמבואר בכריתות דף כ"ד, דשור הנסקל שתוזמו עדיו דכל הקודם זכה וכן חק' בתשובת הגאון רעק"א זצ"ל סי' קצ"ו וכו' והקצה"ח (שם) כתב לישב זה משום דהא יאוש לא נפיק מרשות בעלים עד דאתי לרשות זוכה, לכן כ"ז דלא זכה בו אחר הוי עדיין עליו שם בעלים הראשונים ע"ש. א"כ לפ"ו מוכח דיאוש לא נפיק מרשות בעלים עד דאתי לזוכה.

ולענד"נ לתרין זה, דהא אף אי נימא דיאוש נפיק מרשותו מיד מ"מ לא מפטר השור ממיתה או הבעלים מחיוב נזקי, דהא דנגח ואח"כ הפקיר דפטור ילפי מן והועד בבעליו השור יסקל וגם בעליו יומת ומקשי וגמר הדין לא בעינן הא השור יסקל כגמר דין כתיב ומשני אלא עד שתהא מיתה וגמר הדין כאחד, כן מבואר בב"ק דף י"ג (ע"ב) והא השור יסקל קאי על סקילה אלמא * דגם בעת הסקילה נקרא בשם בעלים וקרינן בזה בעליו יומת וקשה הא מיד דנגמר דינו לסקילה הוי יאוש בעלים א"כ בעת הסקילה ליכא כאן בעליו יומת וע"כ מוכח מזה דאמרינן דרחמנא אוקי ברשותו דאף בעת הסקילה נקרא בעליו וכמו שמצינו בחמץ דאע"ג דכי מטא זמן איסורו מיאש א"ע מ"מ קרינן לך משום דאוקי ברשותו א"כ לפ"ו י"ל דאפשר לדנו דיני נפשות והדר דיני ממונות משום דאף דדנהו דיני נפשות מ"מ קאי ברשותו ויש עליו שם בעלים, דהא חזינן דלא מיפטר מסקילה וקרינן בו וגם בעליו יומת דרחמנא אוקי ברשותו והא דכריתות דכל הקודם זכה, חיינו משום דאמרינן דכיון דהוזמו עדיו א"כ נתברר למפרע דלא הוי ברשותו ולכן מהני יאוש שלו וכו' עכ"ל (והוסיף הבא"י לישב למה לא חשב ר"א בפסחים דף ו' ע"כ גם שור הנסקל מאותן הדברים שאינן ברשותו של אדם ועשארן הכתוב וכו' וכתב לישב א"ז והביא מן השמ"ק בב"ק דף כ"ט שהק' כן בשם ר' יצחק מוינא והניח בצ"ע).

וג. ב.: יש לדון בדברי הגאון המחבר דבגמ' וברמב"ם (פ"ה מנזק"מ הל"ד) לא משמע כלל דבשעת סקילה צריך בעלים רק בשעת גמ"ד (אמר המו"ל, בכת"י הועבר קו במלים הנ"ל אבל כנראה שבמקרה געשה ולא למחוק כי לכאור אין טעם למחוקם והם מתקשרים עם שאר ההגהות ואולי מפני שברמב"ם שם לא הוזכר גמ"ד רק העמדה בדין, ע"כ מהמו"ל), והדיוק מלשון הקרא יסקל לעג"ד אינו מוכרח, דבגמ"ד הדבר תלוי דחל עליו חיוב

סקילה וא"צ לגזית"כ מיוחד דאוקמא דחמנא ברשותו וכלשון הג' הא השור יסקל בגמ"ד הוא דכתיב ועוד דלימא ר"א שלושה דברים אינם ברשותו וכו' ועשארן הכתוב וכו' ואין לומר דזה אינו אליבא דכ"ע רק לר' יהודא דגם בור אינו אליבא דכו"ע דנחלקו תנאים בפ"ה דב"ק. גם חמץ בפסח אינו אליבא דריות"ג דמותר בהנאה ולהשאג"א גם אליבא דר"ש דגורם לממון, ועוד דהגאון המחבר כתב בעצמו בחלק אר"ח סימן ג' דאי זכה הנכרי בחמץ קודם הלילה מותר לאחז"פ כמ"ש הגוב"י וטעמם דאולא עשאר הכתוב כאילו הן ברשותו וא"כ גם בשור הנסקל נימא כן אם יזכה בו עכ"ל קודם הסקילה דיפטר וזה לא יתכן כלל, דא"כ נוגע לדינא דגם בשעת סקילה צריך להיות ברשותו והי' להג' לפרש גם סקילה. ויש לפלפל בזה, ואכ"מ, עכ"ל.

באר יצחק. חלק יור"ד סימן כ"ח (דף פ"ז) ענף ו' בד"ה ובגוף הסברא וכו', וז"ל באח"ד: ואין לומר דשאני מימר דנחשב למעשה משום דאין נשאלין על התרומה * וכו', עכ"ל.

באר יצחק. חלק יור"ד סימן כ"ח (דף פ"ז) ענף ו' הביא שם בסברת המהרי"ט דאינו יכול לעשות שליח להקדיש משום דמילי לא מימסרי לשליחות וכתב לחלק מתרומה, דשייך ע"י שליח, דתרומה נחשבת מעשה ודן הבא"י שם בדבריו ולסוף כתב בד"ה וכש"כ וז"ל: וכש"כ לפי מש"כ הרמב"ם פ"א מחל' תמורה דתמורה הוי לאו שאין בו מעשה וכמש"כ שם הב"מ, א"כ * הקדש ותרומה ג"כ לא הוו כמעשה לענין מילי לא ממסרי לשליח, כיון דאין בו ממשות כנ"ל. עכ"ל.

וג. ב.: בהדושי לתמורה נתבאר בס"ד טעמו דרמב"ם דחשיב תמורה לשאב"מ הוא דלהלכה ל"ש בתמורה דבדבורא קעביד מעשה, דחלות התמורה אין זה האיסור ואדברא זהו תקון הלאו ומה"ט חשוב לאו הנל"ע ובארתי בטוב טעמו דר' יוחנן דקאמר לא תתני מימר (תמורה דף ג' ע"ב) דנחלקו באיסור תמורה ולפי"ז שפיר י"ל דחלות הקדש ותרומה חשיב מעשה, עכ"ל.

עוד שם **בבאר יצחק** בד"ה וכש"כ הנ"ל הוסיף וז"ל: ובאמת נ"ל דטעמו של הרמב"ם לפסק דמימר הוי אין בו מעשה, הוכיח מסנהדרין דף ס"ה, דאיתא שם, שאני מגדף הואיל וישנו בלב כו', אלמא

דמה שישנו בלב לא מחשב למעשה, א"כ ה"ה הקדש ותרומה דישנם במחשבה דגמר בלבו א"צ להוציא בשפתיו כמבואר בשבועות דף כ"ו. א"כ יש לומר דגם מימר לא הוי מעשה משום דישנו בלב עכ"ל.

ואח"ז הביא שם הבא"י מספר ושב הכהן דתמורה אינה בלב משום דהוי איסור וכתב ע"ז הבא"י וז"ל: ולדעתי ז"א דא"כ קשה כהא דתמורה דף י"ג גבי חומר בקדשים מבתמורה וחומר בתמורה מבקדשים, אמאי לא חשיב התם חומר בקדשים דישנם * בלב משא"כ תמורה עכ"ל.

וג. ב. ב. ברמב"ם פ"ד ממע"ק מוכרח להדיא דרק בגדרים ונדבות חלו במחשבה, דכן שנה להדיא ודקדק בדבריו (סוף ה' י"ב שם) "בגדרים קדשים ונדבותם", אבל חלות הקדש כמו בחטאת ואשם לא חל בגדבה (אמר המו"ל — כוונתו דכיון דלא חל בגדבה ממילא דלא חל במחשבה לפי"ד הרמב"ם הג"ל, ומכש"כ תמורה דודאי לא חל בגדבה, שלא מהני ביה מחשבה, ואולי ה"י יותר צ"ל במחשבה במקום תיבת בגדבה ודו"ק — ע"כ מהמו"ל) ומכש"כ בתמורה ואזל הדיוק דלתני זה בחומר קדשים מבתמורה, דאין זה דין בקדשים בכלל. א. ק. עכ"ל.

באר יצחק, חלק יור"ד סימן ל"א ענף ד' (דף צ' ע"ד) ד"ה ועוד וז"ל שם: ובאמת * לכאורה יש להקשות כהא דאילן שמקצתו בארץ ומקצתו בח"ל דטבל וחולין מעורבין זה בזה, אמאי לא נימא בזה, זה וזה גורם דמות, וגם לרבי דהוא המ"ד דטבל וחולין מעורבין זה בזה מצינו דהגמ' בפסחים דף כ"ז רצה לומר דס"ל שווי"ג מותר ע"ש, עכ"ל.

וג. ב. בפשוטו מיושב דו"ז גורם שייך רק בדין יוצא מן האיסור, (דהיינו שהגדרן נתהוה ע"י דבר אסור), דהיכא דחד גורם דהיתר מותר משא"כ בטבל, אטו מדין יוצא מן הקרקע הוא אסור, הרי דין טבל הוא בעצמותו בהפירות ול"ש כלל לדין ז"ז גורם, דלא ליחשבו כלל פירות הארץ וגבול מאוד בס"ד. א. ק. עכ"ל.

באר יצחק, חלק אהע"ז סימן א' ענף ז' (דף צ"ו) הביא שם הבא"י על דברי תשובות ב"י דמינקת חבירו הוא חמור מאוד יותר משאר איסורי דרבנן ואין מקילין בספק איסור וחולק עליו הבא"י שם והביא רא"י מלשון הרמב"ם פ"ב מהל' סוטה הל' ט' וז"ל הרמב"ם,

לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה אפילו שנייה וקנא לה ונסתרה אינה שותה אלא תצא בלא כתובה ותהיה אסורה עליו אף משום זה, עבר ונשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו הרי זו שותה, שאין * כאן עבירה עכ"ל, ומה נראה דמינקת חבירו יותר קל משאר איסורי דרבנן. ע"כ תוכן דבריו.

וג. ב. ל"ק כלל, דחמירוש דאין זה מאיסורי ביאה, רק מצד הפסד הולד ול"ש לדין דאינו מנוקט מעו"כ המלי"מ (שם סוף הל"ת) והחת"ס בת' בח' אהע"ז, עכ"ל. (לא מצינו בתשו' חת"ס, ואולי כוונתו למה שמחמיר מאד החת"ס בדרך כלל באיסור מינקת).

באר יצחק, חלק אהע"ז סימן ג' ענף ב' (דף ק') ד"ה ובעיקר הך מילתא דפסקו הרמב"ם וכל הראשונים דחייבי לאוין שלא חכיר בה יש לה תוספות ויסודם מהא דכתובות דף ק"א דאמר שמואל ל"ש אלא מנה ומאתים אבל תוס' יש להם ופרש"י דמתנה בעלמא יהיב לה לחיבת ביאה. קשה הא מבואר בבכורות דף ל"ז במוכר מריפה בחזקת כשירה דמה שאכל אינו מנכה לו משום דאכילת איסור לא נחשב להנאה (והביא שם מקורות לזה) א"כ קשה מפני מה אמרו בזה דביאת איסור חשיבא הנאת חיבת ביאה, הא הנאת איסור לא הוי' הנאה ודוחק לחלק דשאני אכילה דמאס ביותר, כמ"ש התוס' גבי אין אין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים, ובסוף ד"ה ולולא כתב, דהטעם שלא נחשב הנאה משום שהאוכל צריך כפרה הגם שהי' שוגג והביא ראיות לזה וכתב לחלק משמש שלא בשעת וסתת ודאנוס הוא, דשם לא ידע אדם מהאיסור מעולם, משא"כ במוכר מריפה בחזקת כשרת, והוסיף אח"כ בד"ה עכ"פ וז"ל עכ"פ מוכח דאם אחד הכשיל חבירו, דחייב קרבן משום דצריך כפרה לכן י"ל דמה"ט אכילת איסור לא נחשבת להנאה משום דהא צריך כפרה עדיין דמקרי שוגג משא"כ היכא דא"צ כפרה דאז אף איסור מה"ט נחשב הנאה וכמו אכילת איסור דרבנן כשוגג דנחשבת להנאה משום דשוגג דרבנן א"צ כפרה (והוסיף) לכן י"ל דלמאן דס"ל דמעה כדבר מצוה ולא עשה * מצוה פמור מקרבן, דח"ה אם בא על חייבי לאוין שלא חכיר בה וסבור שהיא אשתו דמותרת לו, דהוי מעה כדבר מצוה דפו"ר (וכו') לכן כיון דזה חשונג א"צ כפרה מקרי זה הנאת ביאה ויש לה תוספות (וכו')

ולפי"ז לדין דקיי"ל טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב, וכמו שפסק הרמב"ם (פ"ב משנגות) א"כ י"ל דאין להם תוספות וכו', עכ"ל.
 ונ. ב.: יש לפקפק דטעה בדבר מצוה הוא רק פטור מקרבן, אבל חשיב איסור כמ"ש רבינו הגרעק"א (בתשו' סי' ח') לגבי הפטור דחטא בה פרט למתעסק ושייך קילב"מ (הגה"ה מהמו"ל — כבר קדמו בזה באחיעזר ח"ג סי' פ"ג, ד"ה אולם וכו'. וע"ש שהביא מהאשכול והטעה"מ שמשמע שגם איסורא ליכא ותמה ע"ז דהא כל הלימוד הוי רק לגבי קרבן, ומהכ"ת שלא יחשבו איסור — ע"כ מהמו"ל). ובלא"ה הרי בחי"ל ליכא חיוב בשוגג. אך כוונת המחבר דמ"מ חשיבא עבירה ואין מוכרח מזה דפטרה תורה מחטאת דל"ח עבירה בשוגג (למ"ד טעה ב"מ ולא עשה מצוה דפטור) [ומ"מ יש מקום גם לסברת הגאון המחבר זצ"ל] ומאיסור דרבנן אין רא' דהתם אין הטעם דא"צ כפרה, אך דעצם הדבר אין בו איסור מצד החפצא, ועיי' עכ"ל.

עוד בבאר יצחק שם ענף ד' (דף ק"ב) וז"ל: וכן מוכח מיבמות דף נ"ח ע"א, (דחיי"ל שלא הכיר בה לא הו' מקה טעות) ותנא תונא אמרן שלא שפיתי ארוסה ונשואה וכו' האי ארוסה היכי דמי אלימא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקה לה כשהיא ארוסה, ארוסה בת משתיא היא כו' אלא דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתרא ונכנסה לחופה ולא נבעלה ש"מ יש חופה לפסולות, וקשה אף שיש חופה לפסולות עכ"ז איך יכולים המים לבדוק אותה, דהא אם נטמאה א"כ נאסרה עליו והוי בעת החופה נישואי טעות*, דאילו ידע דנאסרה לו באיסור תורה לא ה' כונסה לחופה, אי נימא דחיי"ל שלא הכיר הוי קדושי טעות, א"כ ה"ה דהוי נישואי טעות ותיכא דזינתה בוודאי הוי בלאו (והביא רא' לזה) וכו' וכיון דאם וודאי זינתה הוי באיסור לאו, א"כ הוי חופה בטעות דהא לא ידע מזה בעת שכנסה. א"כ ממנ"פ אין המים בודקים אותה, דאם היא מהורה א"צ לבדוקה ואם נטמאה הא נאסרה לו משום איסור לאו וחוי' עדיין ארוסה. אלא ע"כ מוכח דאיסור לאו לא משוינן למקה טעות. עכ"ל.

ונ. ב.: יש לדון דצריך אומדנא ברורה לבטל קנין וכיון דקינא לה ונסתרה לא הוי מק"ט בהנשואין דרצונו שיהא נשואין כדי שיוכל לברר התירה ע"י השקאה. גם בפשוטו יש לפרש דידע בעת הנשואין מהסתירה וכנסה לחופה בלא ביאה כדי שיתברר על ידי השקאה, אך בעיקר הדין דברי הגאון המחבר ברורים דחיי"ל שלא הכיר לא הוי מק"ט, עכ"ל.